

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/350530564>

İSRAİL'İN KUDÜS STRATEJİSİ

Presentation · December 2014

CITATIONS
0

READS
30

4 authors, including:

Berdal Aral

Istanbul Medeniyet University

78 PUBLICATIONS 226 CITATIONS

SEE PROFILE

Bora Bayraktar

Istanbul Kültür University

9 PUBLICATIONS 15 CITATIONS

SEE PROFILE

Aynur Erdoğan Coşkun

Istanbul University

39 PUBLICATIONS 43 CITATIONS

SEE PROFILE

DÜBAM

İSRAİL'İN KUDÜS STRATEJİSİ

Konuşmacılar

Prof. Dr. Berdal Aral
Dr. Bora Bayraktar
Yrd. Doç. Dr. Eldar Hasanov

Genel Yayın Yönetmeni

Akif Emre

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net/dubam

dübam

İSRAİL'İN KUDÜS STRATEJİSİ

(SUNUŞ)

Filistin hamasi duyguları harekete geçiren bir edebiyatın konusu olmaktan öte bölgenin sorunlarına dair çözüm önerilerine katkıda bulunabilecek ciddi çalışmaların yapılmadığı meselelerden biri. Her zaman gündemde tutulmaya çalışıldığı görülse de gerçekten orada ne olup bittiğine dair tatmin edici ne güncel bilgi ne de derinlemesine yapılmış çalışmalar mevcut. Filistin'e dair can sıkıcı bu tabloya bir de Arap baharı süreciyle başlayan kargaşanın gündemi teslim alan etkisi eklince Filistin gündemden büyük oranda düştü.

Gözlerden ırak kalan Filistin'de İsrail'in geniş zamana yayarak oldu-bittiye getirdiği sorunlardan biri de Kudüs'ün statüsü. Filistinliler için ve tabii ki tüm Müslümanlar için vazgeçilmez olan Kudüs'ün demografik yapısının yavaş yavaş değişmesi ve İsrail'in bu mukaddes şehri başkenti olarak kabul ettirme stratejileri de diğer meseleler gibi gündemden uzak kalıyor. Bir toplantının Filistin'in hakkettiği ilgiyi görmesini sağlayamayacağını bilsek de bu yolda bir adım olması temennisiyle İsrail'in Kudüs stratejilerini masaya yatırdık. Konuşmacılarımız: Prof. Dr. Berdal Aral (İstanbul Şehir Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi), Yrd. Doç. Dr. Eldar Hasanov (Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi) ve Dr. Bora Bayraktar (İstanbul Kültür Üniversitesi Öğretim Görevlisi ve Euronews İstanbul Temsilcisi).

Konuşmacılarımız farklı açılardan meseleyi çok boyutlu bir şekilde değerlendirdiler. Aral uluslararası ilişkiler ve hukuk açısından Kudüs'ün statüsüne ayna tutarken küresel güçlerin İsrail'in lehine gelişen sessizliklerine dikkat çekti. İsrail'in kural tanımazlığı göz önünde bulundurulunca müzakerelerin işlevsizliğinin altını çizirken asıl yapılması gerekenin BM'nin askeri güç de dahil olmak üzere İsrail'e tam bir ambargoyla müdahale etmesi olduğunu söyledi. Ayrıca İs-

lam ülkelerinin bir araya gelerek askeri müdahale de dahil olmak üzere Filistin'in yanında yer almaları gerektiğini vurguladı.

Mevcut durumu değerlendirerek Filistin realitesini tasvir eden Bayraktar kısa dönemde Filistinliler için bir çözüm yolu bulunmadığını söylerken özellikle Avrupa kamuoyunun duyarlılığının arttığına ve Filistin'in Avrupa ülkelerince tanınmaya başlanmasının olumlu bir aşama olduğuna dikkat çekti. Bayraktar, aynı zamanda İsrail'in Filistinli nüfusu kendi hakimiyeti altında eritme stratejilerini anlatırken çarpıcı bir tablo çizdi. Yahudi yerleşimcilerin uyguladığı günlük stratejiler, İsrail devletinin Filistinlilere yönelik uyguladığı ırkçı, ayrımcı politikalar durumun ne kadar vahim olduğunu daha fazla anlamamızı sağlıyor.

Hasanov ise içlerinde uzun süre yaşadığı Yahudilerin dini ve zihni kodlarına ayna tutarak İsrail'in kural tanımaz, hak bilmez tavırlarının arkasındaki politik, dini ve tarihi etkenleri tasvir ediyor. Avrupa'dan gelen, Sovyet devletlerinden göçen ve Müslümanların arasında yaşayarak İsrail'de bulunan Yahudilerin bugün oluşturduğu toplumdaki açmazlara dikkat çeken Hasanov, siyasi hakimiyeti elinde bulunduran Avrupalı göçmenlerin elitist yapısının altını çiziyor. İsrail devletinin Yahudi olmaktan çok Hristiyan/Protestan bir proje olduğunu söyleyerek ezber bozuyor.

Filistin meselesinin 20-21. yüzyıl dünya tarihinde merkezi bir yer işgal etmesinden hareketle bu meselenin açılanıp çözümlenmesinin günümüz dünyasının biriktirdiği sorun yumaklarının çözülmesinde anahtar rol oynadığını söylemek abartı olmayacaktır. Buradan hareketle bu toplantının içinde taşıdığı birçok bilgilendirici, aydınlatıcı malumatın ötesinde Filistin meselesinin önemini hatırlatmaya katkıda bulunması temennisiyle Dünya Bülteni takipçilerinin dikkatine sunuyoruz.

DÜBAM

İSRAİL'İN KUDÜS STRATEJİSİ

Aynur Erdoğan : Yuvarlak Masa toplantılarımızın bugünkü konusu, İsrail'in Kudüs Stratejisi. Ortadoğu'da Arap baharıyla başlayan, Suriye kriziyle devam eden süreç, Filistin'in sıcak gündemden uzaklaşmasına sebep oldu. Ancak İsrail'in vicdanları sızlatan saldırıları, Müslümanlar için özel anlam ifade eden bu bölgede İsrail'in oldu-bittiye getirerek gerçekleştirmek istedikleri üzerinde düşünmemize sebep oluyor. Gazze saldırısının yaraları sarılmadan Mescid-i Aksa krizi patlak verdi. Filistinli Bakan Zaid Abu Ein'in Batı Şeria'da bir protesto gösterisinde öldürülmesi ise üçüncü intifadanın canlanacağına dair yorumlara sebep oldu. Ayrıca Mescid-i Aksa saldırısıyla birlikte Kudüs'teki yerleşimcilik stratejileri de İsrail'in uzun erimli amaçlarının neler olabileceğini düşünmemizi gerektiriyor. Peki, İsrail zamana yaydığı bu işgal ve saldırı hamleleriyle neyi amaçlamaktadır? Uzun vadeli hedefleri nelerdir?

Bu önemli konuyu konuşmak için üç değerli isim bizimle beraber:

Prof. Dr. Berdal Aral, İstanbul Şehir Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi); Yrd. Doç. Dr. Eldar Hasanov, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi ve Dr. Bora Bayraktar, İstanbul Kültür Üniversitesi Öğretim Görevlisi ve Euronews İstanbul Temsilcisi.

Öncelikle uluslar arası boyutuyla başlayalım. Berdal Hocam, Birleşmiş Milletler kararlarına göre Kudüs'ün statüsü nedir?

Berdal Aral : Birleşmiş Milletler kararından önce tabii farklı bir tarihi arka plan var, oraya girmeyeyim isterseniz çünkü BM kararları bağlamında soruyu sorduğunuz için, BM bağlamında meseleyi ele alalım. Öncelikle şöyle başlamak mümkün belki, 1947 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun bir taksim planı vardır. İngiltere sömürgeci devlet olarak, daha doğrusu mandater devlet

olarak Filistin'den çekilmeye karar vermiştir ve bu büyük meseleyi, büyük sorunu yani Yahudilerle Filistin arasındaki çözümü pek kolay görünmeyen bu karmaşık meseleyi çözemeyeceği kanaatine varınca meseleyi Birleşmiş Milletler'e havale etmeyi tercih etmiştir. Ve bu süreçte 1947 yılında alınan bir taksim kararı var: 181 sayılı karar. Bu karara göre Filistin Yahudiler ve Araplar arasında taksim edilecektir. Kudüs'e gelince, Kudüs'ün statüsü ayrı bir statü olarak ele alınmıştır ve Kudüs uluslararası bir şehir olarak tanımlanmış ve ayrı bir statü içerisine konmuştur. Yani BM'nin Vesayet Konseyi'nin kontrolünde olacak olan bir yönetime sahip olacaktır. Daha sonra ne yapılacağına tabii gene BM karar verecektir. Buna uluslararası hukuk bağlamında "Corpus Seperatum" deniyor. Corpus Seperatum denen bir statüsü var, yani Kudüs iki devletin de kendi egemenlik alanı içerisinde yer almıyor, ayrı bir kategori içerisinde değerlendiriliyor. Fakat tabii bildiğiniz gibi İsrail'in 1948 yılında devlet olarak ilan edilmesinden sonra başlayan bir savaş var: Arap-İsrail savaşı vardır ki bu takriben 1,5 sene sürmüştür. Bu savaş sonucunda İsrail Batı Kudüs'ü ele geçirmiştir. Bunun dışında tabii ele geçirdiği başka topraklar da var. Şunu da belki söylememiz lazım, en azından bilgi olarak. O dönem yani 1947 yılında Filistin topraklarında yaşayan nüfusa baktığımız zaman, %30'unun Yahudilerden, %70'inin Araplardan oluştuğunu görüyorsunuz. Buna rağmen toprakların % 56'sı Yahudilere bırakılmıştır. Yani üçte birlik nüfusa %56 toprak verilmiştir ve topraklar da süreklilik ihtiva etmektedir. Buna karşılık Filistin'e bırakılan toprak %44'tür ve sürekliliği olan topraklar değil yani parça parça dağılan topraklardır bunlar.

Erdoğan : Bu karar aslında yerleşimciliğin de önünü açmış oluyor o zaman?

Aral : Tabii ki. Aslına bakarsan % 30'luk nüfusun da büyük çoğunluğu son dönem oraya yerleştirilmiş insanlardır, yani oranın yerlisi insanlar değildir sonuç olarak. Tabii doğal olarak, Filistinliler ve Araplar genel olarak bu planı kabul etmediler. Gayet makul bir tepkiydi bence. Ama 48-49 Savaşını İsrail kazanınca İsrail'in toprakları 1,5-2 senelik bir süre içerisinde % 56'dan % 78'e çıktı ve Batı Kudüs de İsrail'in kontrolüne girdi. Bu süreçte tabii İsrail burada etkin bir yönetim kurmaya çalıştı, kendi yasalarını buraya teşmil etti. Burada idari bir komisyon kurdu. Bu arada 1948-49 savaşının sonlarında Ürdün, Doğu Kudüs'ü ele geçirdi. Yani bir bakıma ateşkes anlaşması imzalandığı zaman 1949'da Ürdün'le

İsrail arasında, bu anlaşmaya göre, de facto olarak yani hukuki olarak değil ama de facto olarak, yani fiili olarak Kudüs, Ürdün ile İsrail arasında paylaştırılmış oldu aslında, bu süreçte. 49'dan sonra İsrail, dediğim gibi, Batı Şeria'da, Batı Kudüs'te etkin bir yönetim oluşturdu, kendi yasalarını oraya teşmil etti. Orada bir takım kurumlar oluşturdu ve tabii daha fazla Yahudi bu bölgeye yerleşmiş oldu. 1967'de Arap İsrail savaşları vardır, 6 gün süren savaş... Bu savaşlarda İsrail, bizim tarihi Filistin dediğimiz, yani manda rejiminin oluşturduğu Filistin'in tümünü ele geçirmiştir. Yani hem Doğu Kudüs'ü, hem Batı Şeria'yı ve Gazze'yi ele geçirmiştir. Bunun yanı sıra tabii Arap ülkelerinde bazı toprakları ele geçirmiştir. Şimdi bu noktada, Güvenlik Konseyi'nin bu noktada devreye girdiğini görüyoruz. 67 savaşından sonra Güvenlik Konseyi İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini talep eden bir karar almıştır. Yalnız burada karara dikkat etmek gerekir, İngilizlerin formüle ettiği ve çok kurnazca ve bana göre haince bir karardır. Çünkü Güvenlik Konseyi'nin 67 kabul ettiği, 242 sayılı bu kararda diyor ki İsrail son çatışmada işgal ettiği Arap topraklarından çekilmek zorundadır. Peki, 48-49'dan sonra ele geçirdiği topraklar ne olacak? Bir bakıma Güvenlik Konseyi'nin vermiş olduğu mesaj şu, artık burası bundan böyle İsrail'e ait olacaktır. Verdiği mesaj bu,

yani Güvenlik Konseyi'nin kararı böyle bir şeyi ima ediyor. Tabii sonuçta biz bugün bunu tartışabiliriz ama sonuç olarak Güvenlik Konseyi bağlamında mevcut hukuki durum bu. Güvenlik Konseyi sonuç olarak İsrail'in son işgal ettiği topraklardan çekilmesini talep etmiştir. Bu anlamda tabii hiç kuşku yok ki bu savaşta biliyorsunuz İsrail Doğu Kudüs'ü ele geçirmiş ve 1980 yılında da Kudüs'ü bir bütün

Güvenlik Konseyi'nin 67 kabul ettiği, 242 sayılı bu kararda diyor ki İsrail son çatışmada işgal ettiği Arap topraklarından çekilmek zorundadır. Peki, 48-49'dan sonra ele geçirdiği topraklar ne olacak? Bir bakıma Güvenlik Konseyi'nin vermiş olduğu mesaj şu, artık burası bundan böyle İsrail'e ait olacaktır.

olarak İsrail'in başkenti ilan etmiştir. Daha doğrusu İsrail tabii başkent ilan edince bir bakıma şu anlama geliyor bu: "ben burayı artık, bundan böyle ilhak ettim". Şimdi işgal etmekle, ilhak etmek aynı şey değil. Siz bir toprak parçasını işgal edebilirsiniz ama egemenliğin size geçmesi gerekmez. Orada mesela belli bir siyasi, askeri varlık oluşturabilirsiniz, mesela Amerika'nın diyelim ki Irak'ı işgal etmesi gibi, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi gibi ya da soğuk savaş zamanında Çekoslovakya'yı işgal etmesi gibi. Bunlarda işgal vardır ama ilhak yoktur. Oysa burada yani Doğu Kudüs bağlamında İsrail'in hem işgal ettiğini hem de 1980 yılından itibaren burayı ilhak etme iddiası ileri sürdüğünü görüyoruz. Buna karşı tabii, işte 67'deki Güvenlik Konseyi'nin kararı çok net. Ayrıca 73'de de yine benzer bir karar alınmıştır Güvenlik Konseyi tarafından. İşte 338

sayılı Güvenlik Konseyi Kararı yine burada da İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini talep edilmiştir. Yani İsrail'den istenen işgal ettiği son topraklardan çekilmesi. Bu bağlamda Doğu Kudüs de bu topraklardan birisi olduğu için buradan çıkan sonuç Doğu Kudüs'ün de mutlaka İsrail'in egemenliğinden, işgalinden çıkarılması gerektiği noktasında. Tabii buna İsrail'in uymadığını hepimiz biliyoruz sonuç olarak ama tabii Güvenlik Konseyi'nin bu konuda pek çok başka kararı da var. Dolayısıyla Doğu Kudüs'ün statüsünün ne olduğunu tartışmaya açmanın bir manası yok. Doğu Kudüs uluslar arası hukuk bağlamında İsrail'e ait değil hukuki olarak. Zaten Güvenlik Konseyi'nin 1980 yılında İsrail'in Birleşik Kudüs'ün başkenti olduğunu ilan etmesi ve mesela büyükelçiliklerin oraya taşınmasını talep etmesi kararı karşısında Güvenlik Konseyi'nin kabul ettiği bir karar

vardır: 478 sayılı karar. 47'deki taksim planına göre Kudüs uluslararası statüye sahiptir. Yani ne İsrail'i ne de Filistin Devleti'nin yani egemenliği altına alınan bir toprak parçasıdır. Birleşmiş Milletler'in yöneteceği, uluslararası statüye sahip bir toprak parçası. Ayrı bir siyasi yapı olacak orada. Dolayısıyla eğer 181 sayılı kararı kendimize merkez alırsak, aslında bundan çıkan sonuç Batı Kudüs'ün de şu anda İsrail'e ait olmasının hukuken mümkün olmadığı yönündedir. Bunu söylemek mümkün olabilir. Ben bunun mutlaka böyle olması gerektiğini iddia etmiyorum ama böyle bir argüman ileri sürülebilir. Çünkü başka birisi de, der ki mesela Güvenlik Konseyi'nin 67'deki kararı sadece Doğu Kudüs'ü eksen aldığı için bu durumda Batı Kudüs'ün zımnî olarak bir bakıma, İsrail'e geçmiş olduğu düşünülebilir hukuken. Böyle bir iddia ileri sürülebilir ama yine de ben tabii bunu tartışabilirim. Yani bu ayrı bir tartışma konusu olur. Dolayısıyla nereden bakarsak bakalım İsrail'in Doğu Kudüs konusundaki egemenlik iddiasının hiçbir hukuki temeli yoktur. İsrail'in oradan mutlaka çekilmesi gerekmektedir. Ama sonuç olarak İsrail Güvenlik Konseyi'nin 478 sayılı kararını ya da 242 sayılı kararını ya da 338 sayılı kararını, başka pek çok kararını tanımadığı için bugün işgal devam etmektedir Doğu Kudüs'te. Yani bu anlamda İsrail'in oldubittilerini biz kendimize tabii ki hukuki referans olarak alamayız, İsrail orada işgalci bir devlettir. İşgal etmek, belli bir toprak parçasını ilhak etme hakkını vermez. Bu konuda kaynaklarımız neler BM anlaşması var mesela, BM kurucu anlaşması. Bu anlaşmaya göre devletlerin başka devletlere yönelik askeri güç kullanması yasaklanmıştır. Bunun yanı sıra mesela 1970 yılında kabul edilen bir Dostça İlişkiler Bildirisi vardır ve devletlerin çok büyük çoğunluğu bunu kabul etmiştir. Dostça İlişkiler Bildirisi açıkça şunu söylüyor: İşgal sonucu elde edilen topraklar hiçbir şekilde egemenlik iddiasının kaynağı olamazlar, işgal sonrası toprak elde edilemez. Zaten savaş yasaklanmıştır, uluslararası hukuka göre. Yani başka devletlerin topraklarını hedef alan bir savaş yapmak ya da saldırganlık, söz konusu uluslararası hukuk sistemine göre ihlaldir, ayrıca zaten ihlal olduğuna göre saldırganlık sonucu elde edilen toprakların da zaten egemenlik iddiası çerçevesinde hak getirmesi söz konusu olamıyor tabii ki.

Erdoğan : *Şimdi, Kudüs'te bu durumda iki devletin de hakimiyeti söz konusu olamayacağına göre bu hukuki kural da geçerli midir?*

Aral: Hukuki olarak, tabii ki. Uluslararası hukuk bize şunu diyor: Doğu Ku-

düs kesinlikle İsrail'e ait bir toprak parçası değildir. Ama şunu tartışabiliriz: "Kime ait o zaman" sorusu sorulabilir, burada BM'nin bu konuda uluslararası statü çerçevesinde yeni bir statü geliştirmesi düşünülebilir, tüm Kudüs için böyle bir olasılık var. Bir başka olasılık tabii sonuçta İsrail'le Filistinlilerin yapmış oldukları sözüm ona barış süreci çerçevesinde Doğu Kudüs'ün nihai statüsünün birlikte tartışılması söz konusu olacak idi. Diyelim ki taraflar herhangi bir konu-

İsrail'in Batı Kudüs'te egemenliğinin Filistinlilerce tanınması, İsrail'in de Doğu Kudüs'te, Filistinlilerin egemenliğini tanıması. Filistinliler açısından makul bir seçenek olarak bu ortaya çıkıyor.

da uzlaşma sağlarsa ileride, sonuç olarak kendilerine temel aldıkları ana varsayım şu: İsrail'in Batı Kudüs'te egemenliğinin Filistinlilerce tanınması, İsrail'in de Doğu Kudüs'te, Filistinlilerin egemenliğini tanıması. Filistinliler açısından makul bir seçenek olarak bu ortaya çıkıyor. Ha benim açımdan makul bir seçenek değil bu, onu söyleyeyim, o ayrı bir şey. Ama Filistinlilerin, Yani Filistin Kurtuluş Örgütü'nün, Filistin Devleti'nin şu andaki pozisyonu bu. Amaçları, ileride bir Filistin Devleti kurulduğu zaman bunun Batı Şeria'yı, Batı yakasını, Gazze'yi ve Doğu Kudüs'ü ihtiva eden bir devlet

olması. Meseleye buradan bakarsak İsrail açısından Batı Kudüs'ün statüsünün tartışılması söz konusu olmuyor tabii ister istemez. Ama biz bunu tartışırız ayrı. Ama İsrail'in konumu bu.

Erdoğan : Bora Bey şu an Kudüs'ün demografik yapısı nasıl şekilleniyor?

Bora Bayraktar : Özellikle 1990, 2000 yılında barış süreci çökmesinden itibaren, aslında biraz daha geriye gidip 1990'lardaki Oslo süreci dönemini de düşünürseniz, burada çok ciddi bir şekilde Kudüs'ün ve Batı Şeria'nın, Filistin topraklarının ciddi anlamda Yahudileştirme politikasına maruz kaldığını söylemek mümkün. Bölgeye çok uzunca bir süredir gidip gelen bir kişi olarak ben bunu gözle görebilir haldeyim. Örneğin Kudüs'te Doğu'yla Batı'yı ayıran, merkezinden Arap bölgesine doğru inen bir Yafa Caddesi ve bunun devamında da bir yol var. Kanuni Sultan Süleyman'ın surlarıyla çevirdiği eski şehri içine alan kısım Doğu Kudüs, Doğu'da kalıyor. Ve burası Arap nüfusun yoğun olduğu bir yer. Fakat son 15 yılda görmediğimiz şekilde bir inşaat faaliyetiyle, Filistinlilerin yaşadığı bölgenin ciddi bir şekilde Yahudilerin imarına açıldığı, pek çok Filistin

mahallesinin artık oteller bölgesi olduğunu, buraya artık bir tramvay girdiğini, o tramvay sayesinde Batı ile Doğu'nun entegre edildiğini, Kudüs'ün içerisinde pek çok Yahudi yerleşim yerleri, siteler, semtler kurulduğunu görüyoruz. Dolayısıyla demografik olarak da durum şu anda Filistinlilerin, Arapların aleyhine geliyor. Sadece Kudüs değil, Batı Şeria ve Kudüs'e aşağı yukarı şu anda 400-450 bin civarında Yahudi'nin yerleştiği biliniyor. Dolayısıyla demografik yapı anlamında da Filistinlilerin giderek burada hem oransal olarak hem de sayıca azaldığını söylemek mümkün. Bu tabii sistematik olarak gerçekleştiriliyor. Sadece Kudüs'ün Doğusu değil aynı zamanda eski şehir içerisinde de, on yıllardır devam eden bir demografik yapı değiştirme çabası var. Biliyorsunuz Harem-i Şerif'in hemen altında Yahudilerin ağlama duvarı dediği alan...

Erdoğan : *Aynı zamanda Batı Kudüs sınırı, değil mi?*

Bayraktar : Evet. Yani eski şehrin sınırı, aslında 67 sınırı. Eski şehrin içerisinde de mahalleler var. Şimdi burada duvarın tam yanı başında bir Faslılar mahallesi vardı mesela, 1960-70'lerde, 6 gün savaşından sonra İsrail işgaliyle tamamen yok edildi. Ağlama duvarının çok dar olan görünen kısmında şimdi çok büyük bir meydan var ve burası artık Yahudiliğin simgesel ve güç gösterisi yaptığı bir yer haline geldi. Yani hem eski şehrin içerisinde Yahudilerin sayısı artıyor, hem de alan olarak da daha belirgin bir şekle geliyor. Burada tabii çok çeşitli taktikler uygulanıyor. Filistinlilere ait evlerin tamirine bile izin verilmemesi, bunların harabeye dönmesine zorlanması... Her olayın kendine özgü bir pozisyonu var. Ve bu tamirler yapılamadığı için ya da büyüyen aileler kendi alanlarını genişletemedikleri için ya da yeni yer alamadıkları için sayıca giderek azalıyorlar. Oradaki insanların tabii ki bir direnci var, hani bırakmak istemiyorlar ama Kudüs Belediyesi çıkmaya zorluyor, çıkanların yerine Yahudi yerleşimcileri geliyor. Daha uygun fiyatlarla alınamayacak yerlere sahip oluyorlar.

Erdoğan : *İsrail'in uluslararası kamuoyuna karşı bütün kararları/kınamaları yok sayan tavrının (dini) doktrinel bir dayanağı var mı?*

Eldar Hasanov : İsrail için Kudüs neyi ifade ediyor? Mezmurlarda geçen bir ifade ile bunu söyleyelim: "Seni unutursam ey Kudüs sağ elim hünerini unutsun, dilim ağzıma, damağıma yapışsın" diye başlayan ve Kudüs'ü anan ve başka bir yerde de "Seneye Kudüs'te..." diye başlayan bir dua var. Böylece İsraililer tarihte neredeyse 2000 yıllık bir diaspora sürecinde her zaman Kudüs'ü kendi

hafızalarında canlı tutmaya çalışmışlar. Kudüs neden önemli Yahudiler için, buna baktığımızda daha geriye gitmemiz gerekiyor. İsrailoğulları malum 12 kabile-den müteşekkil bir yapıdır ve İsrailoğulları'nın bir millet olarak tarih sahnesine çıkması Hz. Musa ile birlikte, Mısır'dan çıkışla değil, Hz. Davud'un Kudüs'ü Yebusi'lerden alarak bir şehir, devlet ve burada bir mabed inşa etme faaliyetine girişmesiyledir. İsrailoğulları bir tek ulus olarak, Hz. Davud'la ortaya çıkıyorlar. Bunun dini temellerini Yahudiler, kendileriyle Tanrı arasında yapılmış bir ahde dayandırıyorlar. Böylece Kenan toprakları ve daha geniş bir bölge, Hz. İbrahim'e ve O'nun soyundan gelen İsrailoğulları'na vaadedilmiştir. Hz. Davut burada mabed yapmak istemiş fakat bu mabedi yapmak Hz. Süleyman'a, O'nun oğlu, Hz. Davud'un oğlu Hz. Süleyman'a nasip olmuştur. Hz. Süleyman'ın vefatından sonra kuzeyde İsrail devleti güneyde Yehuda devleti olmak üzere İsrailoğulları iki farklı devlete ayrılmış. Yehuda Devleti'nin başkenti Kudüs'tür ve Mabed de Kudüs'tedir. M.Ö. 586'da bizim İslam, Türk-İslam literatüründe Buhtunnasır diye geçen Babil Kralı Nebukadnezar, bölgeyi işgal ederek, mabedi yıkarak İsrailoğulları'nun hükümrana son koyuyor. Bununla da Yahudi tarihinde Birinci Mabed dediğimiz dönem kapanmış oluyor. Aradan çok uzun zaman geçmeden, M.Ö. 536 yıllarında, Pers Kralı bu bölgeyi tutuyor ve Babil sürgünü diye adlandırdığımız o sürgündeki Yahudilerin geri dönmelerine ve mabed yapmalarına izin veriyor. Bununla da İkinci Mabed dönemi başlamış oluyor. Kısaca tarihi backgroundu hakkında bilgi veriyorum. İkinci Mabed dönemi milattan sonra 70'li yıllarda sona eriyor. Roma-Grek'lerin buradaki Yahudi isyanını moral olarak ne destekliyor? Çünkü bölgede o zamanlar artık Yahudiler egemen değildi, bağımsız değildi ve ayaklanıyorlardı Romalılara karşı. Bu ayaklanmayı moral olarak destekleyen şey olarak da Mabed'i gördüler ve Mabed'in yıkılması gerekiyor kararına vardılar ve M.S. 70 yılında Mabed yıkıldı. Bundan sonra İsrail kabileleri içerisinde daha fazla bir temponun arttığını görüyoruz ve M.S. 132 yıllarında vuku bulan, Bar Kohba isyanıyla birlikte İsrailoğulları artık yeniliyorlar ve bu yenilgiyle birlikte kabulleniyorlar yenilgiyi. İsrailoğulları'nın Kudüs'ten sürülmesi yasallaşiyor. Yahudilerden hiçbir kimse Kudüs'te kalamaz.

Erdoğan : Neye göre yasallaşiyor hocam?

Hasanov : Yani Romalılar böyle bir karar veriyorlar, Yahudiler moral bulup yeniden ayaklanmasınlar diye. Kudüs, Yahudiler için bir isyan kaynağıdır diye

düşünüyorlar. Bundan sonra geçen 200 yıl içerisinde yeniden şartların değişmesiyle Yahudilerin bölgeye gelmesine yavaş yavaş izin veriliyor.

Erdoğan : Yaklaşık 3. Yüzyıl mı?

Hasanov : Evet evet. Ve sonra Hz. Ömer'in Kudüs'ü fethetmesi sırasında malum orada Yahudilerle karşılaşmıştır. Tarihi daha sonraya sardığımızda Yahudi tarihinde büyük, önemli zatların hayatlarında en az bir kez olsun bile Kudüs'ü gelip ziyaret etmeleri, bunu bir hac olarak görmeleri Kudüs'ün Yahudi hafızasından önemini yitirmemesine, her zaman canlı kalmasına sebebiyet vermiştir. Şimdi olayın Yahudilik ve Siyonizm açısından farklı boyutları vardır, bunu biraz ayırmamız gerekiyor. Siyonistler için Kudüs önemli bir şehirdir fakat vazgeçilmez değildir. Çünkü Teodor Hertz'in Yahudi-Siyonist Kongresi'nde...

Erdoğan : 19. yüzyıl ideolojisi olarak ortaya çıkan Siyonizm...

Hasanov : Evet evet. Siyonizm sonradan ortaya çıkan ve aslında içerisinde dindar olmayan, hatta ateist Yahudilerin de bulunduğu bir yapı. İlla Kudüs merkezli bir devlet kurulmasına gerek yoktur, Afrika'da, Güney Amerika'da da bir devlet kurulur. Yegane amaç Yahudilerin özgürce, bağımsızca yaşayacakları bir ulus devletleri olsun, kendilerine has bir devletleri olsun anlayışındalar. Burada biz neyi görüyoruz? Siyonizm için aslında Kudüs vazgeçilmez değildir. Fakat tarihten gelen Kudüs'ü sahiplenme Siyonistlerin işlerini kolaylaştırdığı için aslında Siyonistler Kudüs'ü illa istiyoruz diyor. Zamanında Osmanlı'da da böyle bir faaliyet başlatmışlar. Fakat Abdülhamit zamanında bu isteklerine nail olamamışlar, sonradan Genç Türkler isyanıyla, Balfour Deklarasyonu ile, artık istediklerine kısmen nail olmuşlar. Sonradan bölgeye yapılan göçler Kudüs'te Araplar aleyhine, demografik yapının değişmesine sebep vermiştir.

Siyonizm sonradan ortaya çıkan ve aslında içerisinde dindar olmayan, hatta ateist Yahudilerin de bulunduğu bir yapı. İlla Kudüs merkezli bir devlet kurulmasına gerek yoktur, Afrika'da, Güney Amerika'da da bir devlet kurulur. Yegane amaç Yahudilerin özgürce, bağımsızca yaşayacakları bir ulus devletleri olsun, kendilerine has bir devletleri olsun anlayışındalar.

Erdoğan : Siyonizmin asıl amacı ne hocam?

Hasanov : Aslında Siyonizm farklı, 5 kola ayrıldığı için bir tek siyonizmden bahsedemeyiz fakat bizim daha çok gündemde gördüğümüz Siyonizm, siyasal siyonizm dediğimiz Teodor Hertz'in başını çektiği, onun ideallerinin peşinde giden Yahudi ulusunun bir devlete sahip olması ve bu devlet Kudüs merkezli bir İsrail devleti olacak fakat ilk başta başlarken farklı idealleri taşıyan insanları kendi içerisinde barındığı için sonradan kültürel Siyonizm dediğimiz Asher Ginsberg, Ahad Haam gibi insanların, Jabotinsky gibi revizyonist Siyonizm gibi içerisinde de parçalanmalar olmuştur. Fakat bizim üzerinde durduğumuz nokta siyasi Siyonizm ve bunların amacı İsrail Devleti'ni tesis etmek, bölgede, dünyanın bütün noktalarında yaşayan Yahudileri geri dönüş yasasıyla bir araya getirmek.

Erdoğan : Bu çok büyük bir siyasi proje, bu gücü nereden buluyorlar? Yani durup dururken gidip Ortadoğu'da bir devlet kurma gücünü?

Hasanov : Dönemin şartları... Yahudiler o zaman "emancipation" dediğimiz özgürleşme akımıyla Napolyon fermanından sonra giderek tarih sahnesinde, daha özgür olmaya, daha görünür olmaya ve daha güçlenmeye başladılar. Osmanlı'nın onlara sağladığı imkanlar da vardı ve bu vasıta ile Avrupa Devletleri'yle Osmanlı arasındaki ticari ilişkilerde olsun, diplomatik ilişkilerde olsun çok önemli, konumlarda oldukları için Avrupa'da devlet adamları nezdinde irtibatlar, ilişkiler kurmuşlardı.

Erdoğan : Mesela İngiltere mi?

Hasanov : İngiltere zaten evet. Baktığımızda kağıt üzerinde, İsrail, Filistin'i her zaman destekler gibi gözükürken İngiltere, aslında son raddeye geldiğimizde bakıyoruz ki İsrail yanlısı bir politika benimsemiştir. Ayrıca İngiltere'nin Ortadoğu'daki kendi emelleri, kendi hedefleri de bu doğrultuda olduğu için... Protestanlara göre, ki İngiltere Anglikan Kilisesi Protestan bir yapıdadır, Yahudilere hizmet etmek veya Yahudilere yardım etmek dini bir görev olarak algılanır, bundan dolayı olayın dini boyutu da vardır. Yani sadece politik çıkar amaçlı bir şey de göremezsiniz. Burada buna da dikkat çekmek isterim. Sonradan ortaya çıkan farklı tarikatlar da bu amaca hizmet etmiştir. Ve nihayet geliyoruz, bu siyasal siyonizmin hedefine erdiği, devletin kurulduğu tarih: 14 Mayıs 1948'de devlet kuruluyor ve Kudüs ele geçiriliyor. Yeşil hat dediğimiz o tramvay yolu geçiyor. İlk başta Doğu Kudüs İsraililerin elinde değil, sonradan, söylediğiniz gibi işgalle

bunu alıyorlar ve Meğaribe Mahallesi'ni, Bora Bey'in de söylediği gibi, Faslılar veya Meğaribe Mahallesi'ni 67 Savaşı'nda bir gecede, buldozerle tamamen yerle bir ediyorlar. Nihai amaç Üçüncü Mabed...

Erdoğan : Süleyman (a.s.)'in yaptığı mı?

Hasanov : Süleyman (a.s.)'in yaptırdığı o mabed. Şöyle söyleniyor: “Kudüs'süz İsrail Devleti'nin, mabedsiz de Kudüs'ün hiçbir anlamı yoktur bizim için.” Nihai amaç Üçüncü Mabed'in yapılması. Bu Üçüncü Mabedin yapılacağı yer de Harem-i Şerif dediğimiz bölgeye tekabül ediyor.

Şöyle söyleniyor: “Kudüs'süz İsrail Devleti'nin, mabedsiz de Kudüs'ün hiçbir anlamı yoktur bizim için.” Nihai amaç Üçüncü Mabed'in yapılması. Bu Üçüncü Mabedin yapılacağı yer de Harem-i Şerif dediğimiz bölgeye tekabül ediyor.

Erdoğan : Doğu Kudüs?

Hasanov : Evet Doğu Kudüs'te, yani yasal olarak Filistinlilerin, Arapların elinde kalan bölgede bunu yapmaya çalışıyorlar. Şu an bizim televizyonlarda veya gördüğümüz Ağlama Duvarı, Batı Duvarı olarak geçer bu kaynaklarda, bu Batı Duvarı aslında mabedin kendi duvarı değildir. O mabedi çevreleyen bir duvar vardır. Yani o mabedin kendi duvarı değil dış duvardır. Bu duvar, orada, hatta Sultan Süleyman zamanında bulunmuştur. Bazı rivayetler de var Yahudi kültüründe. İşte, burası çöplerle doldurulmuştu, Sultan Süleyman bir defa bölgeye geldiğinde çok kötü koku geliyor, bu kokunun nereden geldiğini merak ettiğinde bakıyor ki insanlar buraya çöp dökmeye getirmişler. Siz nereden geliyorsunuz diyor, çok uzak bir bölgenin adını veriyorlar. Çok şaşırıyor, uzak bölgeden gelip buraya niye çöp döküyorsunuz diye sorduğunda, bizde böyle bir gelenek var, buraya getirip çöpü dökeriz, diyorlar. Bunu merak edip biraz daha araştırdığında geldiği sonuç şu, mabedin Yahudiler için unutturulmasını sağlamak için orayı çöplük olarak kullanılması önerilmiştir.

Erdoğan : Kimler tarafından ?

Hasanov : Paganların zamanında başlaması muhtemel. Belki veya Hristiyanların zamanında, böyle bir gelenek oluşmuş ve Sultan Süleyman Kudüs'ün önüne binaen buraya altınlar saçıyor. İnsanlar altınları toplamak için o çöpleri de toplamışlar ve böylece o bölge ortaya çıkmıştır, gibi bir rivayet var. Bu doğru,

yanlış ayrı bir konu ama Sultan Süleyman'a övgüyle atfedilen Yahudi geleneğinde böyle bir rivayet vardır. Aslında gündemde olan bir konudur İsrail'de... Dindar Siyonistler, din adamları ve onlardan destek alan politikacılar da, Harem-i Şerif'te Süleyman Mabedi'nin devamı olan bir Üçüncü Mabed'in yapılması konusunda çok ısrarcılar. Şu noktaya dikkat çekmek istiyorum ben bu arada: Süleyman Mabedi'nde "Kodeşha Kodeşim", yani "kutsalların kutsalı" dediğimiz bir oda var, mabedin içerisinde buraya sadece baş kohen girebilir. Yılda bir kez Yom Kippur Bayramı'nda sadece yılın bir günü buraya girerek Tanrı'ya ismen hitap ederek -ki Yahudilikte Tanrı'nın adını ağza almak suçtur- İsrailoğulları'nın affedilmesini diler, niyaz eder. Sadece o güne hastır ve o kişiden başka Kohen Hakadol'dan başka kimse o odaya giremez. Şimdi İsrail'deki dindarların, rabilerin, din adamlarının şöyle bir fetvası var: "Harem-i Şerif bölgesine girmeyiniz." Bizde konuyu dini açıdan bilmeyenlerin bu kadar da dini özgürlük tanımıştır, diye aslında övgüyle baktıklarımızı görüyoruz. Olay şudur, bu dindarlar fetvalarında şunu gözetiyorlar, olur da bir Yahudi Harem-i Şerif bölgesine girse o Kodeşha Kodeşim kısmına ayak basar ve günah işler. Çünkü Kodeşha Kodeşim'e baş kohenden başka kimse giremez. Yahudiler günah işlemesin diye böyle bir fetva verilmiştir. Ki yakın zamanda bu olaylar patlak verdiğinde İsrail baş hahamı Yosef Yitzhak bu fetvayı yineledi. Bzen kulağımıza geliyor, çevreden de duyuyoruz, bu kadar da Arapların hakkına uymayı telkin eden bir yapıyı neden eleştiriyorsunuz diyorlar. Ama böyle bir fetvanın dini açıdan dayanağı yine Yahudi Hukuku'na göredir.

Erdoğan : Uyuluyor mu bu fetvaya hocam?

Hasanov : Uyulmuyor. Çünkü dindarlar bile zaman zaman giriyorlar. Yakında Mescid-i Aksa'ya giren askerler olsun, başka insanlar olsun, politikacılar olsun... Ben demografik yapıyla ilgili sizin söylediklerinize ek olarak şunu söylemek istiyorum. İsrail'de bulunduğum sürede hem kendi gözlemlerim olsun, hem oradaki arkadaşların söylemlerine göre, İsrail o bölgede eski yapıları yok ederek yerinde özellikle oteller gibi yeni yapılar inşa ediyor ve bunların tapusu hala Filistinlilerin elinde. Fakat bu yapılar uzun yıllar, 30-50 yıllık kiraya alınmış oluyor. Filistinlinin elinde diyelim 1980'li yıllarda bir tapu var, İsraili diyor ki ben senden bu yeri 30-40 yıllığına kiralıyorum. 30 yıl bittiğinde boşaltması gerekiyor o yeri ama boşaltmıyor. Asıl sorun buradadır yani bizzat gidip de kimsenin evinden kovup

çıkarmıyor. Bu şekilde bir yöntemle o bölgeyi Yahudileştiriyor. Diğer bir yöntem de Avrupa'dan, Amerika'dan dünyanın farklı bölgelerinden Yahudiler geliyor sürekli, bunlar biraz da, özellikle koyu Siyonist olanlar, David şehrinin Yahudileştirilmesi konusunu sırf kişisel hesap olarak benimsemişler. Mesela gelip yüksek bir meblağda odanın birini kir alıyor veya üst katı kir alıyor bir Filistinliden ve sonra Filistinli aile yapısına uygun olmayan hareketlerde bulunuyor, mesela evine kız arkadaşını getiriyor, içki içiyor, yüksek sesle teyp dinliyor falan ki bunu Müslüman-Arap aile yapısına uygun değil ve elde kontratı da olduğu için onu çıkaramıyor evden. O zaman ne yapmak durumunda kalıyor, kendisi evden çıkıp başka eve gidiyor ve böylece o ev artık boş kalınca yerleşiyor. Yani demografik yapıyı bu, pek de yazılıp çizilen bir şey değil ama halk arasında İsrail'in özellikle eski şehir dediğimiz küçük alanının içerisini Yahudileştirme faaliyeti bu şekilde.

Erdoğan : Berdal hocam İsrail'in yavaş yavaş Kudüs'ü başkent ilan etme stratejisinden bahsettiniz, oradaki varlığı bile hukuki değilken, Kudüs'ü başkent ilan etmesi nasıl mümkün oluyor?

Aral : Bunu bir şekilde oldubittiyle, zaman içerisinde, zamana yayarak normalleştirme siyaseti güttüğünü söyleyebiliriz. Yani sonuçta İsrail'in buna çok aşına olduğunu söylememiz lazım. Mesela 1948-49 Arap-İsrail savaşları sonucunda İsrail elindeki topraklara ilişkin olarak uluslararası toplumun tavrına baktığımız zaman tam bir sessizlik olduğunu görebiliriz. Filistin topraklarının %20'lik bir kesiminin daha 1948-49 savaşlarında işgal sonucu elde edildiğini görüyoruz. Buna karşı Güvenlik Konseyi'nin herhangi bir şekilde İsrail'in geri çekilmesini talep etme gibi bir kararı çıkmadı. Genel Kurul'un bu konuda ciddi bir tepkisi olduğunu görmedik. Ve işin acı tarafı Filistin halkını temsil ettiğini iddia eden Filistin Kurtuluş Örgütü ve başka bazı yetkililerin bu formülü, yani Filistin topraklarının sade % 20'lik bir kesiminin müzakere konusu edilmesi gerçeğini sindirdiklerini görüyoruz. Yani İsrail bunu eskiden beri yapıyor. Mesela yerleşimler meselesi, yasa dışı yerleşimlerin sayısı giderek artıyor. 67'den hemen sonra diyelim ki bu yerleşimlerin oraya yapılması, belki başta soru işaretleri doğurmuştur, tepki doğurmuştur ama sonra ne oluyor, bunu o kadar sık ve yoğun bir şekilde yapıyor ki ve uluslararası toplumun zaten Filistin meselesini ciddi olarak takip etmeyeceğinin de farkında olduğu için, böyle bir oldu bitti karşısında çok tepki almayacağını bilince ister istemez daha pervasız, daha küstah, daha yayılmacı,

daha saldırgan politikalar izleme hakkını kendinde görüyor. Şunu da söyleyelim, mesela Amerika'nın Kudüs konusundaki tavrı çok ikircikli. 1980 tarihinde Kudüs'ün başkent ilan edilmesine ilişkin Güvenlik Konseyi kararına yönelik çökümser kalmıştı. Amerikan temsilcisi, İsrail'i kollayan tavırlar içerisine girmiştir. "İsrail'e karşı bu tür baskıları yapmak doğru olmaz, bu tür meseleler genel bir müzakerenin konusu olmalıdır" gibi kollayan şeyler söylemiştir. İsrail şunun farkında: Amerika Birleşik Devletleri İsrail'in tarafında olduğu sürece uluslararası toplumun bütün tepkileri, öfkesi bir şekilde kontrol edilebilir ve bundan fazla bir zarar görmez. Yani İsrail'e karşı herhangi bir askeri müdahalenin olması söz konusu değil, herhangi bir yaptırımın olması söz konusu değil. Ayrıca tüm dünyadaki Siyonist varlık, çok etkili dünyada, başta Amerika'da olmak üzere, Avrupa'da olsun ve başka bölgelerde, İsrail lobisinin çok ciddi bir gücü var ve etkisi var. Sermaye olarak, akademi olarak, siyasi olarak, bürokratik olarak, dünyanın her tarafında etkili gücü var. Hocamız gayet güzel anlattı, dindar Yahudiler için Kudüs'ten taviz vermek söz konusu değil. Onlar için Süleyman Tapınağı olmadan Kudüs olmuyor, Kudüs olmayınca da İsrail Devleti'nin anlamı yok. Şimdi böyle bir dini algı içerisinde olan bir halktan bahsediyoruz. Ve Bora Bey'in de bahsettiği gibi, giderek sağcılaşan bir halk var. Mesela Gazze saldırısı bile halkın %90'ının desteğine sahip oldu. Gazze'de halkın açıkça her türlü insanlığa aykırı suçların muhatabı kılındığını bildiğimiz halde, her türlü savaş suçu işlendiği halde orada, ölenlerin büyük çoğunluğu masum siviller olduğu halde, bunu gözleriyle gördükleri halde İsrail halkının %90'ı bunu desteklemiştir. Hatta gidip tepelerden savaşı izlemişlerdir, piknik yapar gibi. Dolayısıyla böyle bir psikolojik ve manevi dünya içerisinde yaşayan İsrail halkı için, bu tür politikalar gayet doğru ve isabetlidir. Zaten onlar seçilmiş kavimdirler sonuçta. Yani seçilmiş bir kavmin geleceğine ilişkin taleplerini, ki Tanrı'yla yapılan bir sözleşme, bunu sorgulamak zaten ahlaksızlıktır onların görüşüne göre. Dolayısıyla Kudüs'ün onların başkenti olmasından daha doğal ne olabilir ki zaten. Yani böyle bir psikoloji içerisinde yaşıyor insanlar. Dolayısıyla zaten askeri anlamda İsrail'le Filistin'i kıyaslamak söz konusu bile değil. İsrail'in inanılmaz bir gücü var, asimetrik bir savaştan bahsediyorsunuz. Yani Filistinlilerin en fazla yaptıkları nedir, Kattuşa roketlerini yollamaktır ki, bundan dolayı İsraililerin zarar gördüğünü söylemek herhalde pek isabetli olmaz. Bütün güç dengesi dünyada İsrail lehine değişmiş.

Uluslararası sistemin ana unsurları, ana aktörler, hegemonik güçler İsrail'in yanındadır, İsrail'in kurulmasını hepsi desteklemiştir, onu da söyleyelim. Mesela arkadaşımızın bahsettiği İngiltere, zaman zaman Filistinlilerin yanındaymış gibi görünebilir ama aslında İngilizleri biliriz ki nihai olarak İsrail'in yanındadır aslında. Bütün Avrupa için belki bunu söylemek mümkündür, Amerika için bunu söylemek mümkündür, küresel sistemden yemlenen bütün önemli ekonomik ve siyasi güçlerin de İsrail'e karşı ciddi bir tavır geliştirdiğini söylemek mümkün değil. Yani ben Çin'in ya da Rusya'nın da açıkçası bu Filistin davasına ciddi olarak sahip çıkıp İsrail'e karşı ve Siyonist lobiye karşı, tavır geliştireceğini düşünemiyorum. Yani dolayısıyla böyle bir uluslararası ekonomik, politik, askeri ve kurumsal ortam içerisinde Filistinlilerin bu denli marjinalize edilebildiği bir dünyada, İsraililer için Kudüs'ü başkent ilan etmek ve bunu oldubittiyle süreç içerisinde normalleştirmekle, ki İsrail bunu eskiden beri yapıyor zaten, kazanım sağlıyor İsrail. Bir süre tepki veriyorsunuz... Sonra o kazanım üzerine daha yeni bir şey eklemeye başlıyor. Mesela Doğu Kudüs'e parlamentoyu getirmesi, hükümet binalarının, bakanlıkların oraya yerleşmesi, bir süre sonra insanlar artık, bu normal bir şey zaten demeye başlıyorlar. İsrail'in hiçbir şekilde kontrollü olmayan, uzun vadeli planlanan ama mütevazî davranmayan, maksimumu elde etmeyi amaçlayan, fakat bunu da tedrici oldubittilerle gerçekleştirmeye çalışan bir stratejisi var. Bir süre sonra artık o kadar baskın hale geliyor ki, mesela gene Bora Bey'in bahsettiği Doğu Kudüs'ün giderek marjinalleştirilmesi ve Doğu Kudüs'ün Batı Şeria'yla bağlantılarının yok edilmesi... Bir zaman sonra müzakere edeceğiniz zaman İsrail Filistinlilere şunu diyecek: Doğu Kudüs dediğiniz zaten küçük bir toprak parçası, orada az sayıda Filistinli yaşıyor, Batı Şeria'yla da bir alakası yok, öyle saçma sapan bir devlet olur mu diyecek, öyle toprak olur mu, orası tabii ki İsrail'in parçası diyecek. Şimdi böyle bir dünya konjonktüründe ve böyle bir psikolojik atmosfer içerisinde Kudüs'ün İsrail'in başkenti ilan edilmesi kendileri açısından gayet mantıklı.

İsrail'in hiçbir şekilde kontrollü olmayan, uzun vadeli planlanan ama mütevazî davranmayan, maksimumu elde etmeyi amaçlayan, fakat bunu da tedrici oldubittilerle gerçekleştirmeye çalışan bir stratejisi var.

Erdoğan : Peki mesela Güvenlik Konseyi'nden İsrail'e yönelik bir yaptırım çıksa bunun uygulanma imkanını nasıl görüyorsunuz?

Aral : Aslında, yaptırım çıkma olasılığının ne kadar olduğunu tartışmak lazım. Doğrusunu isterseniz, böyle bir konjonktür içerisinde, bu güç dengeleri içerisinde, bu kurumsal yapı içerisinde, böyle bir şey olma olasılığının olmadığını biliyoruz. Bugüne kadar, 1948 yılında kurulan İsrail Devleti'ne yönelik 66 yılda bir tek yaptırım kararı yok İsrail'e karşı. Böyle bir şey olmadı hiçbir zaman. En fazla kınama kararı çıkmıştır Güvenlik Konseyi'nden. Kınama kararının kendi başına bir değeri yok zaten. Dolayısıyla böyle bir olasılık pek fazla yok. Diyelim ki Amerika veto etmeyecek diyelim bir karar tasarısını ve ekonomik, siyasi, askeri yaptırımlar söz konusu, bunu hayata geçirmek için tabii mutlaka kapsamlı bir şey olması gerekiyor, İsrail topraklarında ya da Filistin topraklarında uluslararası bir askeri varlığın olması lazım. Yani bunu hayata geçirmek kolaydır. Çünkü İsrail'e yönelik bir ambargo kararı aldığı zaman bunu hayata geçirmek için tabii ciddi bir angajman gerekiyor sonuçta. Yani olması gerektiğini ben tabii ki düşünüyorum, kararın çıkma olasılığı olduğunu düşünmüyorum ama sizin sorunuzdan yola çıkarak bunu söylüyorum, çıktığını varsayarsak, şüphesiz ki ambargo kararının olması iyi bir şey olur ama ambargoyu ilke olarak hayata geçirmek için muhtemelen mesela İsrail etrafında bir askeri ablukanın olması gerektiğini düşünüyorum. Filistin topraklarında çok ciddi bir askeri varlığın olması gerektiğini düşünüyorum ki hakikaten İsrail bir şekilde bu yaptırım kararını uygulanmasını engellemek için her türlü tedbiri alacaktır sonuçta uluslararası bağlantıları yoluyla. Yani her halükarda sizin askeri varlığınız yoksa, Filistin'e çok etkin, güçlü bir destek vermiyorsanız, İsrail'e karşı yaptırım kararı almak da istenilen sonucu vermeyebilir ama alınması gerektiğini düşünüyorum tabii ki. Mutlaka İsrail'e karşı yaptırım kararı almak gerekiyor. Yani İsrail şu anda apartheid rejimine sahip bir devlettir. Güney Afrika'ya karşı biliyorsunuz 1980'li yıllarda alınan çok kapsamlı ekonomik ve askeri yaptırımlar vardır ki Güney Afrika'daki apartheid ırkçı rejiminin değişmesine bunun çok büyük katkısı olmuştur. Çok kapsamlı ambargolardır bunlar ve uluslararası toplum hakikaten Güney Afrika konusunda çok ciddi bir hareketlilik içerisine girdi. Süreç içerisinde askeri ablukaya alındı Güney Afrika. Mesela o bölgeye gelen gemiler İngiliz gemilerince aranıyordu.

Erdoğan : NATO tarafından mı ablukaya alınıyor?

Aral : Hayır İngiltere. Çünkü Güney Afrika'nın en yakın ilişki içerisinde olduğu ülkelerden bir tanesi İngiltere'ydi o zaman. Bu ambargo kararına İngilizler baştan istekli görünmediler fakat İngilizler baktılar ki hakikaten bu konuda dünyada çok ciddi bir tepki var. Yani güç dengelerini gözeterek, İngilizler de mecburen bu sürecin parçası olmak durumunda kaldılar. Ve bu ambargo kararı da gerçekten Güney Afrika'daki utanç verici o apartheid, sistematik ırkçı rejimin sökülüp atılmasında, o rejimin yerine daha demokratik yapının oluşmasında bunun çok büyük katkısı oldu. Rodezya diye bir ülke ortaya çıktı 1979'da, Rodezya ırkçı bir devletti, beyaz çoğunluk ikinci sınıf insan muamelesi görmekteydi. Güvenlik Konseyi bu konuda bir karar aldı, dedi ki bu ırkçı bir varlıktır, devlet olarak ortaya çıkamaz, böyle bir devlet tanınmaz, çünkü Rodezya halkının kendi geleceğini belirleme hakkına aykırıdır ve bunlara karşı 1970'li yıllarda ambargo kararı uygulandı Rodezya'ya karşı ve biliyorsunuz Rodezya daha sonra 1979 yılında Zimbabve olarak ırkçı olmayan bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Yani Rodezya devlet olarak tanınmamıştır. Şimdi demek ki uluslararası ambargo kararları sonucunda belli bir hedefe ulaşılması mümkün olabilmektedir.

Erdoğan : Ama o mekanizma işletilmiyor...

Aral : Zaten mesela genellikle uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden ya da ihlal eden bir saldırı durumu olduğu zaman Güvenlik Konseyi askeri zorlama tedbirleri almadan önce, yani savaş yetkisi vermeden önce genellikle ne yapar, ekonomik mali ve siyasi ambargo kararları uygular, mesela eski Yugoslavya'ya uygulandığı gibi, Irak Kuveyt'i işgal ettiği zaman da akla gelecek her türlü yaptırım kararı alınmıştır savaştan önce. Yani bu mümkündür ve bugün yapılması mümkündür tabii ki, yani İsrail'in kendi iradesiyle Filistinlilere karşı taviz vereceğini düşünmek için insanın çok saf ve hakikaten dünyadan habersiz olması gerekir. Böyle bir şey mümkün değil. Hepimiz bunu biliyoruz. Barış sürecinin ciddiye alınacak bir tarafı zaten yok. İsrail'in hiçbir zaman Filistin'le barış yapmak gibi bir niyeti asla olmadı aslında. Asıl amacı İsrail'in meşruiyetini tüm dünyada yükseltmek ve yeni yeni ülkeler grubuyla yakın ilişkiye girmekti. Mesela 75 yılında biliyorsunuz İsrail'deki rejimi, Siyonist rejimi, ırkçı ve Filistin halkının bütün haklarını yok sayan ve insanlığa karşı suç işleyen bir rejim olarak tanıyan bir kararı vardı Genel Kurulun. Böyle bir karar vardı 75 yılında. Ne olmuştur? İsrail Madrid'te görüşmelere gitmeden önce demiştir ki, eğer o kararı iptal etmez-

seniz ben bu görüşmelere gitmiyorum demiştir. Ve çok kurnaz bir şekilde, 1991 yılında Genel Kurulun o kararı iptal etmesini sağlamıştır ve ondan sonra Madrid görüşmeleri yapılmıştır. Yani İsrail'in aslında o görüşmeleri yapmasındaki en büyük faktörlerden bir tanesi de, belki de birincisi benim görüşüme göre, uluslararası düzeyde meşruiyetini tesis etmek ve eski saldırgan politikalarını daha gizli kapaklı belki çok fazla da eskiye oranla daha az tepki görerek ama sinsice gerçekleştirmeye devam etmek. İsrail'deki o dönem bazı politikacılar gerçekten çözüm istemiş olabilir, ben ona bir şey diyemem, az sayıda bazı politikacılar belki istemiştir. Ama İsrail'in müesses nizamı asla Filistinlilerle gerçekten barış sağlamak için, orada bir Filistin Devleti'nin kurulmasını temin için, görüşme filan yapmış değildi, bu tamamen bir tezgahtı ve maalesef bu tezgaha Filistinliler de gelmiştir. Mesela bugün bir makale okuyordum İlan Pappé diye çok bilinen, iyi bir İsrailli, hakikaten özgürlükçü, Filistin haklarını savunan, çok demokrat, anti-emperyalist bir yazarın makalesi. İsrail'in barış istediğini konuşmak tam bir ahmaklıktır diyor, açıklçası.

Erdoğan : *Bora Bey siz medyadan bir isim olarak İsrail basınına da takip ediyorsunuzdur. İsrail'in gerek iç basında, gerek dışarıya yönelik propaganda dilini bize tahlil edebilir misiniz? Mesela dikkat çeken bir şey olarak, oradan haberlerde İsrail-Tel Aviv yerine Kudüs mahrecinin kullanılması... Bunlar bir strateji midir, sizin dikkatinizi çeken şeyleri alabilir miyiz?*

Bayraktar : Tabi. Biraz hocamın bıraktığı yerden de devam edelim... Bir fiili durum oluşturmak, sahadaki gerçekleri değiştirmek ve insanların algılarını ona göre oturtmak... Yani bugün bizim Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımayan, buna şiddetle karşı olan gazeteci arkadaşların bile bazen İsrail'in başkenti Kudüs yazdığına biz tanık oluyoruz Türkiye'de de. Çünkü böyle geliyor, bütün her taraftan bir bombardıman, sadece İsrail basını açısından değil, bazı Batılı organlarda da bunu görüyorsunuz. Yani bu bir realite, Kudüs'ü adam başkent ilan etmiş, meclisini oraya kurmuş, yani başbakanlar gittiği zaman orada görüşüyorlar. Yani bu bir realite olduğu zaman algılar değişiyor. Sahadaki gerçeklik insanların beynine nüfuz ediyor, bir de şimdi bizler yaşıyoruz, öleceğiz, gideceğiz ama mesela gençler geliyor, böyle bir ortama doğuyorlar. Dolayısıyla bu jenerasyonlar değişikçe daha oturuyor ve zaten temel hedef de bu. Barış süreci meselesi; Kudüs biliyorsunuz 2000 yılında Ortadoğu barış görüşmelerinin, 10 yıllık Oslo barış süreci-

nin koştuğu noktadır. Bu yüzden de çok çok önemli bir mesele. 1991'de barış süreci başladı, yani resmi olarak Madrid konferansı... Hatırlayalım 1987'de patlak veren bir İntifada'nın üzerine bu barış süreci başladı. Yani 1987'ye kadar İsrail her ne kadar 6 gün savaşlarında sınırlarını 4 kat artırmışsa da, Sina yarımadasını, Golan Tepeleri'ni, Batı Şeria ve Gazze'yi işgal etmişse de hep şunu söyledi: Ben Arap Denizi'nde küçük bir adayım, beni boğmak istiyorlar, zayıf bir devletim... Yani aslında askeri olarak çok güçlü ama siyaseten burada kendini çok kırılgan göstermişti yıllarca. Ta ki 1987 İntifada'sına kadar. Birinci İntifada İsrail'in sert yüzünü dünyaya göstermişti ilk defa. Yani Amerika'da, Avrupa'da televizyonlar taş atan çocuklara ateş eden askerleri, göstericilerin kollarını taşla kıran askerleri görüp dehşete düşmüştü. Sovyetler Birliği'nin dağıldığı bir dönem, Körfez Savaşı, Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali dolayısıyla açılan alan da İsrail kendi güvenliğini tesis etmek ve aynı zamanda sizin de belirttiğiniz gibi meşruiyetini de tesis etmek için bu işlere girişti. Daha en başından, farklı oturduklar masaya. Yani Filistinlilerin hedefi iki devletli çözüm, 67 sınırlarında bağımsızlık ilanı, Kudüs'ün doğusunu başkent yapacakları bir çözüm. İsrail ise bunu hiçbir zaman masaya getirmede ve sadece kendi güvenliği için nasıl dizaynlar yapabilirim, nasıl bu şiddeti azaltabilirim, nasıl İsrail karşıtlığından kurtarabilirim hedefleriyle masaya oturdu ve görüşmeler bu şekilde yürüdü. Mesela Ilan Pappé'den bahsettiniz, Pappé'nin belirttiği gibi ya da yine Filistinlilerin büyük düşünürlerinden Edward Said de aynı şeyi söylemiştir. Yani müzakere sürecinde tarih hiçbir zaman masaya konulmamıştır. Sanki bir 48 savaşı yaşanmamış, sanki milyonlarca Filistinli mülteci durumuna düşmemiş, sanki 67 yaşanmamış gibi masaya oturmuşlar ve bunlar olmadan bir anlaşma aramışlardır. Tabi burada bir de Körfez Savaşı'nda Arafat'ın Saddam Hüseyin'in yanında yer alması, siyaseten zayıflaması, finans anlamında zayıflaması... Yani İsrail, Filistinlileri biz bu şekilde baskılarız, bunun üzerinden

Filistinlilerin hedefi iki devletli çözüm, 67 sınırlarında bağımsızlık ilanı, Kudüs'ün doğusunu başkent yapacakları bir çözüm. İsrail ise bunu hiçbir zaman masaya getirmede ve sadece kendi güvenliği için nasıl dizaynlar yapabilirim, nasıl bu şiddeti azaltabilirim, nasıl İsrail karşıtlığından kurtarabilirim hedefleriyle masaya oturdu ve görüşmeler bu şekilde yürüdü.

meseleyi çözeriz düşüncesiyle 7 sene, 8 sene bu işi sürdürdüler fakat iş Kudüs meselesinde koptu, çünkü İngilizcede bir tabir var, bu barış süreçlerinde, moment of truth, yani gerçeği söylemenin zamanı geldiği zaman, Arafat demiştir ki Kudüs'ü veren Arap lider ben olmayacağım. Yani iş Kudüs'e gelince, çok ağır bir yük, ben Arafat'la da 2001 yılında kuşatma altındayken, röportaj yapmışım, orada da bunu sordum, çünkü Camp David Görüşmeleri çıktığı zaman denildi ki, biz Filistinlilere her şeyi verdik, onlara bir devlet verdik, Doğu Kudüs'te egemenlik sunduk fakat Arafat bunların hepsini reddetti, kabul etmedi, çünkü o bir teröristti. Ama gerçek böyle değil, Kudüs meselesinde, Camp David'de konuşulan, Filistinlilere sunulan şeyler, Filistinlilerin beklentilerinin çok gerisinde, bırakın Filistinlileri, Filistinliler orada sadece kendi adlarına oturmuyorlar, bütün bir İslam Dünyası adına hatta Hristiyan Dünyası adına ve oradaki Ermeniler adına da oturuyorlar. Dolayısıyla burada kendi başlarına karar verecekleri bir durum yok ve Filistin'e 2000'de Camp David'de teklif edilen şuydu, Harem-i Şerif'in zemininin altına egemenliği İsrail'de olsun, Filistinlilere sadece yüzeyde bir görünür egemenlik tanınsın denmiştir. Tabi ki bunu kabul etmediler çünkü, Harem-i Şerif'in yerinin altı daha önemli. Biliyorsunuz Kubbetüs Sahra'nın, yani Hz. Peygamber'in miraca çıktığına inandığımız taş yerin altındadır. Yani büyük bölümü, merdivenle aşağıya inersiniz. El aksa Camii ve yanındaki El Mervan Cami... Bunlar için merdivenle yerin altına girersiniz. Dolayısıyla bunların egemenliğinden Filistinlilerin vazgeçmesi mümkün değildi ve iş bu noktada koptu. Sadece Harem-i Şerif değil eski Kudüs'te de mahalleler vardır: Müslüman Mahallesi, Hristiyan Mahallesi, Ermeni Mahallesi ve Yahudi Mahallesi. Bunların da egemenliğini İsrail Filistinlilere vermek istemedi ve aynı zamanda büyük Hristiyan Kiliseleri de İsrail'in kontrolünde kalsın istediler. Ve tabii ki Filistinliler, Arafat bunları kabul etmedi, yani ona denildi ki Doğu Kudüs yerine Doğu Kudüs'ün de doğusunda bulunan Abudis gibi birkaç tane köy sizin Başkentiniz olsun denildi. Yani bunlar diplomatik numaralardı, hamlelerdi ve bunu kabul etmedi Arafat. Kabul etmediği anda da terörist denildi, müzakereden kaçtı denildi, mesele çıktı ve Filistin yeniden işgal edildi. Yani tekrar askerler girdiler, bütün kentler kuşatıldı, duvarlar çekildi. Yani fiilen Kudüs İsrail tarafından yutulmuş durumda şu anda ve 2000 yılında şu da görüldü: Bu iş müzakereyle çözülemez. Çünkü Filistinliler hiçbir zaman Kudüs'ten vazgeçmeyecekler İsrail bunu gördü, Filistinliler

de gördü ki İsrail hiçbir zaman bize buranın egemenliğini vermeyecek. Mesele anlaşıldı ki müzakereyle bir çözüm yok. Dolayısıyla da herkes kendi çözümünü karşı tarafa dayatmaya çalışmaya başladı. Şu anda da, bence bunun sonuçlarını yaşıyoruz. Yani bir taraftan İsrail duvar inşaatıyla, yeni yerleşim yerleri açmakla, Harem-i Şerif'i sürekli taciz etmekle bunu yapmaya çalışıyor. Filistin tarafı da buna karşı hamle olarak bunlara direnç gösteriyor. Uluslararası tanınırlığını artırmaya çalışıyor, 67 sınırlarında Filistin Devleti kurulsun diye, hem Birleşmiş Milletler nezdinde, hem Avrupa'da çeşitli ülkelerin parlamentolarında bunun için destek arıyor. İşte buna mukabil de İspanya'da, Fransa'da, İngiltere'de alt kanatları parlamentoların, Filistin'i tanıma tavsiyesinde bulundular, İsveç tanıdı. Zaten Türkiye ve Ortadoğu'daki pek çok ülke de buna destek verdi.

Erdoğan : Batı Avrupa direniyor galiba sadece?

Bayraktar : Ama direniyorsa da bu çok uzun sürebilecek bir durum değil. Çünkü sadece Kudüs'le sınırlı bir mesele değil. Bugün Ortadoğu'daki pek çok konuyla bağlantılandırılabilir. İslam Dünyası'nda Batı'ya yönelik tepkilerin temelinde en önemli konulardan bir tanesidir. Bunu Avrupa da görüyor, Amerika da görüyor. Yani çok bağlantılı değil ama bağlantısız da değil, 2001 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirenler Kudüs'ü de bir gerekçe olarak ortaya koymuşlardır ve bununla baş etmek mümkün değil. O yüzden burada bir çözüm gerekiyor bunun için de ben önümüzdeki dönemde Avrupa'nın İsrail'in üzerinde tabii ki çok büyük olmasa da biraz daha baskısını hissettireceğini düşünüyorum. Yani çok ümitli olmamak lazım ama bu şekilde devam edemez.

Erdoğan : *Eldar Bey biraz önce, Kudüs'ün Yahudileştirilmesine dair sivil stratejilerden bahsetmişsiniz. Siz İsrail'e gitmiş orada yaşamış, oranın kültürünü de yakın tanıyan biri olarak, gerek dini eğitimde, gerek genel olarak eğitimde, resmi ideoloji olarak Kudüs'ün Yahudilere ait olduğuna dair veya işgal stratejilerinin, saldırıların meşruiyetine dair bir dil geliştiriliyor mu? Resmi ideolojide Yahudi çocuklarına, İsraili çocuklara nasıl gösteriliyor bu politikalar, nasıl meşrulaştırılıyor?*

Hasanov : Devlet ideolojisi, bu malum, bütün eğitim kurumlarında bu anlatıyor. Olayın bir de sivil boyutu vardır, topluma daha fazla nüfuz edildiği nokta. Bizdeki medreselere tekabül eden yeşivalar, farklı eğitim kurumları, kütüphaneler –ki İsrail'de yaygındır- seminerler düzenleyerek bu konu bir şekilde topluma

verilmeye çalışılıyor. Toplumun Kudüs'ü sahiplenmesi bağlamında baktığımızda zaten İsrail toplumu farklı ülkelerden Yahudilerin geri dönüş yasasına dayanarak geldiği bir yerdir. Farklı kültüre sahip insanların oluşturduğu bir yapıdır. Bundan dolayı bu insanlar zaten, Kudüs, İsrail'e göç ederken bir çoğu belki farklı bir refah arayışı içerisinde olabilir ama bir çoğu da yine ideolojik, dini nedenlerden dolayı bilinçli bir şekilde göç etmişlerdir buraya. Yani bir Amerikalı kalkıp da, oradaki refah düzeyini bırakıp İsrail'e göç ediyorsa, bunun refaftan ziyade ideolojik ve dini bir gerekçelerden kaynaklandığını düşünmek belki daha doğru olur. Fakat Sovyet ülkelerinden belki İsrail'de daha iyi yaşam standartlarına sahip olmak için yapılmıştır. Bu perspektiften baktığımızda bölgeye gelen insanlar aslında bilinçli bir şekilde geliyorlar. İsrail'in o bölge üzerindeki egemenliğinin kabul edilmesi gerektiği ve bunun hatta bölge halklarına kabul ettirilmesi gerektiği bilinciyle de geliyorlar. Böyle bir düşünceye sahipler ve geldikleri ülkelerde de bu doğrultuda lobi faaliyetleri yapıyorlar. Yahudilik çok fazla festivalleri, bayramları olan bir din ve bu bayramlar içerisinde yine topluma bu dindarlık ve Kudüs'ü sahiplenme, bölgeyi sahiplenme, Ahit mefhumu aşılıyor. Bu ahit mefhumu çerçevesinde Tanrı'yla yapılan bir ahitle toprakların kendilerine vaad edildiğine inanılıyor.

Erdoğan : *Bu vaad edilen topraklar Ürdün de dahil olmak üzere Suriye'ye doğru genişliyor galiba?*

Hasanov : Bu vaad edilen toprakların sınırları biraz tartışmalıdır, Yahudi kaynaklarında da tartışmalıdır. Yani bazen Yahudi politikacılar, kaynaklarda yer alan dar sınırları göstererek, işte bizim fazla bir isteğimiz yoktur, hani bize karşı bir komplo teorisi bu diyorlar. Ürdün, Suudi Arabistan'ın kuzeyi, Sina yarımadası, Türkiye'nin güney kısmı, sonra Lübnan, Yine Suriye'nin Golan Tepeleri, yine Irak'ın bir kısmı... Yani bu bölgelerin İsrail'in geniş vaad edilmiş toprakların sınırları olarak görüyoruz. Bazı dini kaynaklarda ise daha dar, şu an İsrail'in bulunduğu, yani Ürdün'den, Golan Tepeleri'nden biraz aşağıya doğru dar sınır vardır. İki farklı kaynaktan anlatıldığı için Ahit içerisinde Hz. İbrahim'e verilen aslında bu geniş sınırlardır, kaynaklar böyle anlatıyor. Nil Nehri'nden Fırat'a kadar verilen bir bölgeden bahsedebiliriz ki yine Türkiye'nin güneydoğu topraklarının bir kısmı da buraya giriyor. Kaynaklarda bu bilgiler farklı olduğu için politikacılar bunların üzerinde oynayabiliyor ve kendilerini diğer parlamentolar olsun, resmi kurumlar olsun, burada kendilerini aslında masum göstererek, Müslümanlar ta-

rafından, Araplar tarafından, biz baskı altında yaşıyoruz şeklinde sunabiliyorlar. Ben İsrail'de yaşarken üniversitede hocalarla müzakerelerde, konuşmalarda bu konu sürekli Türkiye'den giden bir insanla, ki Mavi Marmara olayı sonrasında giden bir insanla bunları gündeme getiriyorlardı zaman zaman. Yani Türkiye'nin PKK sorunu var, bunu siz hiç tolere etmiyorsunuz, fakat demir çatalı bile silah yapıp bize saldırı yapma azminde olan insanlara karşı neden bizim kendi savunma isteğimizi engellemek istiyorsunuz dercesine, bunu sürekli gündemde tutan bir yapıdan bahsediyoruz. Yani İsrail kendisini diğer uluslara, ülkelere, liderlere anlattığında böyle bir stratejiden bahsediyor. Gazze Savaşı olsun, hatta olayı biraz daha geriye götürerek, Mursi dönemi, Mursi'nin Hamas'a desteği ve Hamas'ın bu Gazze Savaşı'nda İsrail'e şu ana kadar olmadık bir şekilde direnç göstermesi, hatta havalimanının birkaç gün atıl kalması... böyle bir dönemden geçti İsrail bu sene içerisinde ve artık dünya ülkeleri bir anlamda Hamas'ın da gücünü anlamış oldular ve toplumsal direnişi de kabullenmiş oldular. Ve ilginç bir şekilde Avrupa'daki sivil toplum kuruluşları, Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarından daha fazla tepki gösterdiler Gazze saldırılarında. Türkiye'de de farklı farklı gösteriler oldu ama Avrupa'da bu daha geniş çaplı oldu ve bu nedenle şu an farklı Avrupa ülkelerinin parlamentolarında gündeme geliyor. Bunun bir anlamda tabanın politikaya yansımaları olarak da görebiliriz, böyle de okunabilir. Ayrıca İsrail'in Yahudi Devleti projesi vardır ki bunu yakın zamanda gündeme getirdi. Bunu resmileştirmeye çalışıyor, İsrail Hükümeti çökmeden önce, böyle bir aşamaya gelinmişti. Avrupa bu bağlamda herhalde artık İsrail'in bu kadar ayrımcılık uygulaması fazladır görüşüyle hareket ederek uluslararası ilişkilerde ahlakilik yaklaşımıyla artık Filistin'i de tanımaya başlayacak veya onların hakları konusunu gündemde tutmaya çalışarak İsrail'e bir mesaj vermeye çalışıyor. İsrail bunun karşısında ne yapacak? İsrail toplumunda giderek artan bir sağa kayma vardır, yani toplumsal açıdan baktığımızda İsrail'de çok farklı gruplaşmalardan bahsedebiliriz. Sefaradlar, Aşkenazlar, Haridiler, Masoratiler, Datiler... Bunlar farklı

Artık dünya ülkeleri bir anlamda Hamas'ın da gücünü anlamış oldular ve toplumsal direnişi de kabullenmiş oldular. Ve ilginç bir şekilde Avrupa'daki sivil toplum kuruluşları, Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarından daha fazla tepki gösterdiler Gazze saldırılarında.

kriterlerle birbirinden ayrılıyorlar ve bu insanlar arasında bir toplumsal çatışma mevcuttur. Yani Sefaradlarla Aşkenazlar arasındaki çatışma bir sınıf çekişmesi ve hatta akademik çalışmalara bile konu olmuştur. Seçilmişlik içerisinde bir seçilmişlik mi var? Şimdi Yahudiler kendilerinin seçilmiş olduklarını iddia ediyorlar, Hristiyan toplum arasında yaşamış Aşkenazlar daha mı farklı, daha mı fazla seçilmişler ki, İsrail’de bu kadar üstünlüğü ellerinde bulunduruyorlar şeklinde. Bunun tarihi bir sebebi olarak, şunu gösterebiliriz, aslında Aşkenazların seçilmişliği şundan kaynaklanıyor: Bu benim kişisel kanaatim, Sefaradlar dediğimiz Yahudiler İslam ülkelerinde, Müslümanlar arasında yaşayan Yahudilerdi. Fakat Aşkenazlar dediğimiz Yahudiler, Hristiyan ülkelerde yaşayan Yahudiler,

Erdoğan : Batı’dan gelen...

Hasanov : Batı’dan gelen Yahudiler. Şimdi Müslüman ülkelerde Yahudilere yönelik bir dışlama olmadığı için kültürel asimilasyon yaşanmıştır ve bu bağlamda Yahudi kimliklerini birazcık da kaybetmişlerdir. Fakat Hristiyan toplum içerisinde yaşayan Aşkenazlar dışlanmışlardır. Yani Ortaçağ’daki Getto olayları herkesçe bilinmektedir. Dışlandıkları için kendi kimliklerinden, kendi Yahudiliklerinden, hiçbir şey kaybetmemişler ve bu bağlamda aslında bence haklılar da...

Erdoğan : Siyaseten de daha hırslılar?

Hasanov : Şimdi Avrupa’dan geldikleri için daha iyi, daha eğitilmiş, daha yüksek standartlara sahip oldukları için ve devletin kurulmasında daha etkin rol aldıkları için bürokratik sistemde de çok güçlü olmuşlar ve tabii bunu da elden vermemeye çalışıyorlar. Bundan kaynaklanan bir ayrıcalık var Aşkenazlar için. Aynı şeyi seküler Hiloliner dediğimiz gruplarla dindar Masöritive Dati dediğimiz gruplar arasında da görüyoruz. Özellikle bu son 3-4 yıla kadar neredeyse her hafta dindarlar okulu bastı türünden haberler oluyor. Bir okulu basarak burası Yahudi dini kurallarına uygun bir yer değildir, haremlik-selamlık uygulanmıyor, kosher gıda kurallarına uygun davranılmıyor denerek şeriata uygun davranılmadığı gerekçe gösterilerek böyle problemler çıkarılıyordu. Hatta İsrail’in bazı şehirlerinde otobüsler bile ayrıydı. Yani otobüslerde kadınların oturacağı yerler, erkeklerin oturacağı yerler haremlik-selamlık olarak ayrılmıştı. Bunlar Haredilerin, ultra Ortodoks dindarların baskısıyla yapılan işlemlerdi. 2013 yılında Berşeva yakınlarında, yine Negef Çölü’nde, Harediler için yeni bir şehir kurulması yasalaştı. Artık Harediler giderek gelişiyor ve kendi bulunduğu bölgeye de sığmıyor.

Giderek daha fazla şeyler istiyorlar ve bunların arasında en başta gelen şey 3. Mabedin, Süleyman Mabedi'inin yeniden yapılması. Şimdi Netanyahu'nun baş etmesi gereken bir sürü sorun var: Kendi partisi içerisindeki dincileri iknaya gitmek. Çünkü mesela Şas Partisi'yle veya başka dindar politikacılarla oturup konuşurken onlar daha radikal davrandıkları için ikna daha zor oluyor. Fakat daha merkeze yakın Likud gibilerle Netanyahu'nun konuşup bir takım ortak noktalara gelmesi mümkündür. Çünkü siyasetçi olduğu için biraz taviz vermeyi de biliyor. Fakat Şas Partisi üyelerinde bunu çok da göremeyiz. Netanyahu'nun yaşayacağı bir takım problemler var, kendi partisi içerisinde. Önümüzde zaten Mart seçimleri gelecek, ne tür bir propagandayla halkı ikna etmeye çalışacak, yeniden seçilip gelmesi için? En son İsrail Devleti'nin Yahudi Devleti olarak tanınması gündeme getirilmişti ve bundan sonra yaşanan aşamada hükümet krizi çıktı, hükümet çöktü, yeniden seçimler gelecek, ne tür bir propaganda işlenecek ve bu propaganda yine İsrail toplumunun reflekslerine cevap olmalı ki, ki bu reflekslerin başında da yine Kudüs geliyor. Ne tür bir propaganda izlenecek onu göreceğiz ve ne tür bir hükümet ortaya çıkacak onu da göreceğiz. Fakat İsrail gazetelerinden takip ettiğim kadarıyla, İsrail'de giderek patlayan bir dindarlık var. Son dönemde bu biraz da bilinçli şekilde yapılıyor. Biraz komplo teorisine mi girsem diye düşünüyorum, mesela Ortadoğu'da yaşanan bazı olaylarla, İsrail'de yaşanan bazı olaylar aslında unutturulmaya çalışılıyor diye düşünüyorum. Mesela IŞİD olayı ortaya çıktıktan sonra dünya gündeminde sadece Ortadoğu'daki IŞİD sorunu var. Ama ondan İsrail'de dört farklı yerleşim izni verildi yasal olmayan bir şekilde. Bunlar hiç gündemde yok artık. Niye? Bence biraz unutturulmaya da çalışılıyor ki bu İsrail'in yine geleneksel olarak kulanmasının bir devamıdır diye düşünüyorum.

Erdoğan : Berdal Hocam, Birleşmiş Milletler'in, uluslararası kamuoyunun Filistin söz konusu olunca sessizliğinden bahsediyoruz. Benim sizin söylediklerinizden anladığım, bu da aslında çok da masum değil ve siyasi, kasıtlı... Peki, küresel güçlerin, mesela Amerika-İngiltere gibi küresel hegemonyayı elinde bulunduran güçlerin Ortadoğu siyaseti ve Ortadoğu'daki çıkarlarını hesaba kattığımızda, bu sessizlik, bu İsrail yanlılığı ne tür bir çıkara hizmet ediyor?

Aral : İsrail'i desteklemelerinin arkasındaki en önemli faktörlerden bir tanesi şu: Bir kere Arap Dünyası'nın bütünleşmesine karşılar. Arap Dünyası çok önemli. İslam Dünyası eğer ileride birleşecekse bunun ana nüvesini Arap Dünyası oluş-

turacak, çünkü İslam Dünyası'nın kalbi Arap Dünyası'dır aslında ve O'nun da kalbi tabii ki Filistin'dir, Kudüs'tür. Dolayısıyla Arap Dünyası'nın kendi içinde bir bütünleşme, entegrasyon sağlaması, ortak politikalar geliştirmesi, belki ortak bir siyasi süreç ortaya çıkması, mesela Avrupa Birliği gibi uluslararası bir örgüt ortaya çıkması... Bu süreç onlar açısından katlanılacak bir süreç değil. Şundan dolayı: Bir tanesi, petrol ve doğalgaz tabii, bölgede çok yoğun olarak çıkarılan bir metadır. Dolayısıyla Arap Dünyası içinde güçlü bir siyasi varlık ortaya çıkarırsa bu durumda petrol yollarının en azından eskisi gibi çok rahat Batı'ya yönelmesi mümkün olmayacak.

Arap Dünyası'ndaki entegrasyon süreci muhtemelen İslam Dünyası'ndaki entegrasyonu da tetikleyecektir. Küresel güçler bunu istemiyorlar. Yani İslam Dünyası'nın bir blok olarak ortaya çıkması, onlar açısından uluslararası sistemin bütün dengelerini alt üst edecek bir süreçtir.

Arap Dünyası'nın petrolü, İslam Dünyası'nın menfaatleri için kullanılacak büyük ihtimalle. Fiyatlar daha makul olacak. İstedikleri gibi üretim sağlayabilecekler ve Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerin Amerika'nın hegemonik projelerinin bir unsuru olmasının önüne geçilecek bu süreçte. Bu çok önemli bir şey... İkincisi, Arap Dünyası'ndaki entegrasyon süreci muhtemelen İslam Dünyası'ndaki entegrasyonu da tetikleyecektir. Küresel güçler bunu istemiyorlar. Yani İslam Dünyası'nın bir blok olarak ortaya çıkması, onlar açısından uluslararası sistemin bütün dengelerini alt üst edecek bir süreçtir. Mesela Arap Ülkeleri Birliği tarafından Batı'ya ve Japonya'ya karşı 1970'te petrol ambargosu uygulanmıştır ve bunun dünya dengelerini nasıl alt üst ettiğini biliyoruz. Dünya sistemine çok ciddi ekonomik etkisi

oldu. Dolayısıyla böyle bir süreci kendi menfaatleri açısından problemlili görüyor. En önemli faktörlerden biri bu... İkinci neden tabii İsrail'le ilgili bunların yaklaşım tarzları. İsrail bunların gözünde modernleşmeyi ve aydınlanma düşüncesini benimsemiş, Batı değerleriyle hemhal olmuş ve Batılı anlamda bir milliyetçiliği benimseyen seküler bir ülke. Çünkü o zaman seküler bir dünya görüşüydü. Böyle bir ülkenin Arap Dünyası'nın ve İslam Dünyası'nın merkezinde olması onlar açısından çok iyi bir muhatap ortaya koyacak. Yani İsrail bunlara çok iyi bir ortak ve muhatap. Enteresandır mesela Amerika-Sovyetler Birliği soğuk savaşının başlangıç sürecinde en azından pek çok konuda ciddi bir karşıtlık içerisindeydi-

ken İsrail konusunda ne hikmetse, ikisi arasında ciddi bir sürtüşme olmamıştır. Yani İsrail'in varlığını Sovyetler Birliği de desteklemiştir. Sadece Amerika değil. Dolayısıyla bu anlamda Batılı hegemonik güçler açısından İsrail'in oradaki varlığı hem dediğim gibi onlarla yakın teması olan, onlarla aynı dünya görüşünü paylaşan, aslında büyük ölçüde moderniteyi benimsemiş, Batılı liberal kapitalist düzeni benimsemiş, Batılı eğitim sürecinin ortaya koyduğu temel felsefeyi benimsemiş olan, tabiri caizse modernist bir topluluk.

Erdoğan : Diğer taraftan dindarlık oranı artıyor deniyor, aşırı sağcılık yüksekte diyorsunuz, nasıl bağdaştırıyor bunlar?

Aral : Tabii o dönem öyleydi. Yani Siyonist ideoloji, baştan söylediğim gibi seküler insanlar tarafından aslında büyük ölçüde ortaya konan bir dünya görüşüydü ama zamanla değişti. Üçüncü nokta şu... Değişik faktörler var, onları da buraya eklersek sanıyorum büyük resmi görme imkanımız olacak. Siyonist lobi: Bütün dünyada inanılmaz etkisinin olduğunu biliyoruz. Mesela İngiltere'de bulundum ben, orada az sayıda Yahudi var ama bunların pek çoğunun konumu çok iyi. Ekonomik, entelektüel, akademik etkinlik yüksek, medyada daha çok etkinler, sayıları az ama inanılmaz etkileri var bunların, aynı durum Avrupa'nın aşağı yukarı hepsi için geçerli, Amerika'daki güçleri zaten biliyoruz. Zaten küresel hegemonik güçler dediğimiz zaman aklımıza gelen Avrupalılar, Amerikalılar. Japonya belki ekonomik olarak çok güçlü olabilir ama siyasi ya da askeri olarak çok ciddi bir varlığı yok aslına bakarsanız. Ya da Çin mesela şu anda küresel sistem içerisinde çok önemli ama başat bir aktör değil. Çin biraz şöyle bir tavır içerisinde; mevcut uluslararası sistemin bazı yönlerini eleştirebilirim ben devrimci değil evrimciyim, mevcut olan yapıya entegre olmaya çalışıyorum. Mevcut yapı da büyük ölçüde benim ekonomik çıkarlarımı korumama uygun bir sistemdir. Zaten Güvenlik Konseyi'ne sürekli üyeyim ben. Dünya Ticaret Örgütü de üyesi. İnanılmaz bir ihracatı var, müthiş bir yatırım yapıyor şimdiden, dolayısıyla Çin'in egemen sınıflarla bir problemi yok aslında. Yani Çin'in İsrail konusunda, Batılılarla çok ciddi bir sürtüşme içerisine girmesi kendi menfaatlerine uygun görünmüyor doğrusunu isterseniz. Üçüncü faktör de Siyonizm'in bu denli güçlü olması. Kudüs'ün aynı zamanda Hristiyanlar için de çok önemli bir merkez olması söz konusu, Hz. İsa (a.s.)'in oradaki yaşantısı var, oradaki peygamberlik görevi var, Zeytin Dağı'na çıkarılması en son, orada kiliseler var vs. Şimdi kültürel ve

dinsel olarak da tabii ki Batılı ülkeler açısından oranın Müslümanların elinde olması çok daha tercihe şayan, en azından geçmişte böyleydi. Yeni Ahit, yani bizim İncil dediğimiz kitap aynı zamanda Tevrat'ı, yani Eski Ahit'i de ihtiva ediyor. Dolayısıyla birbirlerini pek sevmezler ama Müslümanlar söz konusu olduğunda en azından belli çerçevede Hristiyanların ve Yahudilerin bir araya gelmeleri mümkün olabiliyor. Bir başka faktör... Amerika hala başat bir güç dünyada; askeri ve siyasi olarak Filistin meselesinin çözüm yoluna girmesi eğer mümkün olacaksa bunun Amerika'dan bağımsız olması pek kolay görünmüyor. Avrupa'ya gelince, Avrupa 2. Dünya Savaşı'ndan sonra merkez bir jeopolitik alan olmaktan çıkmıştır ve bugün de bu devam etmektedir. Yani Avrupa'da Amerikan iradesi olmadan, Avrupa'nın bile sorunlarını çözemiyorlar. Mesela Bosna krizini düşünün, Kosova meselesini düşünün, bunların Avrupalıların inisiyatifiyle çözülemediğini gördük. Amerika devreye girince NATO operasyon yapmıştı ve sonuçta askeri operasyon nihai olarak başarılı olmuştur. Şimdi, dolayısıyla Avrupalılar Amerika'yla ters düşmek istemiyorlar. Hocamız gayet güzel anlattı, Avrupalılar durumdan giderek rahatsız olmaya başladı, kamuoyu çok rahatsız. Zaten normal bir toplumun bu yapılanlar karşısında tarafsız kalması düşünülemez. Ama Avrupalılar açısından Amerika'yla ters düşmek çok makul bir politika değil. Dolayısıyla Filistin'in çıkarları için Amerika'yla paradigmatic bir şekilde karşı karşıya gelmek onların menfaatine uygun görünmüyor. Bundan dolayı Avrupalıların bu konudaki girişiminin uzun vadede çok ciddi bir değişim getirmesi kolay görünmüyor. Ama olumlu bir gelişme olduğunu görmek lazım tabii ki. Avrupalılar en azından şunu fark ettiler; İsraililer çözümden yana değiller, İsraililer barış yapmak istemiyorlar, daha önce birileri inanıyordu buna, inanmak için inanıyorlardı eskiden ama şu anda buna inanmak mümkün değil artık. İsrail'i muhatap almanın manası yok. O zaman Filistin'in uluslararası meşruiyetini güçlendirmemiz gerekir. Filistin meselesini uluslararası platformda, her yerde seslendirmemiz gerekiyor. Filistin'i devlet olarak tanırsak en azından çözüme giden bir adım atmış olabiliriz. Ve belki bu da Amerika'yı biraz zorlayabilir. Belki Amerika da çok yalnız kalacağı için bu konuda daha farklı bir tavır içerisine girebilecek mi? Ümit ediyorlar... Peki ben bundan umutlu muyum, hayır değilim, Obama döneminde bile –ki Obama'nın Netanyahu'yu günahı kadar sevmediğini biliyoruz- Amerika'nın İsrail'le ilgili politikalarında, çok küçük nüanslar dışında tabii ki ana eksen olarak, ciddi bir de-

ğişim olmamıştır. Dolayısıyla doğrusu ben Avrupalıların son rötuşlarının ciddi bir sonucu olacağını düşünmüyorum. Eğer çözüme ilişkin bir şey söylememiz gerekiyorsa benim en azından gördüğüm çözüm, ya demin sözünü ettiğiniz ambargo, yani Güvenlik Konseyi'nin devreye girip İsrail'e karşı çok kapsamlı ambargo uygulaması gerekiyor. Yani İsrail'e karşı askeri, ekonomik, mali, akademik her anlamda ambargonun uygulanması gerektiğini düşünüyorum. Bu bir seçenek, ikincisi de tabii ki, askeri güç yoluyla İslam Dünyası'nın bir şekilde Filistin'in yanında savaşması gerekiyor.

Erdoğan : *Birinci söylediğiniz faktörde İslam Dünyası'nın ve özellikle Arapların birleşmesini istemezler dediniz ama Filistin'deki bir sorunun tam aksine birleştirici bir unsur olması gerekmiyor mu, Bu sorun nasıl ayrıştırıcı bir unsur haline geliyor?*

Aral : Hiç hiç şekilde Arapları birleştiren bir mesele değil. Arapların kendi içindeki çatışmaların, 48'den beri var olduğunu biliyoruz. Filistin sorunu sadece Arap Dünyasındaki bir takım despotik, diktatoryal rejimlerin kendi meşruiyeti için kullandıkları kaba bir söylemdi. İsrail'in varlığına karşı çok ciddi bir retorik geliştirdiler. İsrail'i denize döküceğiz, İsrail'i yok edeceğiz, bize destek olun, aman işte bölünmeyelim, aman işte bir birimizi kollayalım... O zaman farklı seslere izin vermiyorsunuz, muhalefet edildiği zaman bak ama sen vatan hainliği yapıyorsun İsrail'e karşı bizi sen zayıf düşürdün diyorsun. Zalim rejimlerin aslında kullandıkları, sömürdükleri bir söylemdi aslında. Artık bu söylem de pek geçerli değil, yani insanlar artık bunu ciddiye almıyorlar, Arap devrimleri bize bunu gösterdi. Arap Devrimleri bir bakıma Arap haklarının gerçekten, tabii demokrasi, özgürlük talebinin yanı sıra bence İsrail'e karşı da onurlu bir duruşun yanında olduklarını söylüyorlar bize. Çünkü o zalim rejimlerin hiç birisi hemen hemen İsrail'e karşı çok net bir mücadele platformu oluşturamadılar. Söylem düzeyinde yaptılar bunu sadece. En son Mısır'ın savaşı var 1973'te. Mısır ve birkaç ülke daha İsrail'e karşı savaştılar ama bu çok sınırlı bir savaştı ve sonuçta Mısır bir kez daha savaşı kazanamadı. Amerika'nın müdahalesinden dolayı biraz da... Sonra artık savaş olayı bitti. Suriye rejimi mesela; Baas Rejimi'nin hakikaten çok ciddi eleştirel bir söylemi vardı İsrail'e karşı ama son yıllarda görüyorsunuz İsrail'in Suriye'ye karşı yönelttiği bir sürü askeri operasyon olmuştur. Hiç birisine Suriyeliler yanıt bile vermemişlerdir. Yani dolayısıyla içlerindeki en radikal,

en reddiyeci cephe olan Suriye bile İsrail'e karşı ciddi bir duruş sergileyememiştir. Dolayısıyla Filistin meselesinin Arap Dünyası'nı birleştireceği söyleminin gerçekliği yok. Aslında Arap Dünyası'nın belki de bölünmesini daha da artırmıştır demek mümkün, çünkü bir grup İsrail'le ilişki kuralım diyor, öbür grup yok canım kurmamamız lazım... Bir grup ambargoyu çok sıkı uygulamak istiyor, bir başka grup, yahu artık gerçekleri kabul edelim kardeşim, ne yapalım, İsrail'in parası da çok, belki yatırım yaparlar bize, biz de onlara yatırım yaparız diyor. Dolayısıyla aslında bölünmeyi büyük ölçüde güçlendiren bir boyutu olduğunu söylemek mümkün. Yani tersi olabilir teorik olarak haklısınız ama pratikte böyle olduğunu söylemek mümkün değil. Unutmayalım, 1970'de Ürdün rejimi, Ürdün güvenlik güçleri Filistin'e karşı savaştılar. Filistinlilerle Ürdün hükümeti arasında büyük bir savaş olmuştur. Yani Lübnan'daki Filistin varlığına Lübnan'daki bir takım gruplar tepki göstermişlerdir ve orada da bir tür iç savaş olmuştur 75-90 arasında ve bunun bir unsuru da Filistinlilerdir orada. Yani dolayısıyla Filistin'in Arapları birleştirici yönü maalesef, teorik olarak böyle düşünebilirdik belki ama pratikte bunun böyle olmadığını gördük. Suudlara ve Körfez ülkelerine gelince; şu anda Körfez ülkelerinin İsrail'i kendilerine İran'dan çok daha yakın gördüklerini söyleyebiliriz. Yani aslında Körfez ülkelerinin hiçbir zaman Filistin diye bir sorununun olduğunu düşünmüyorum açıkçası. Aslında onların bence derdi şu; Filistin meselesi bir an önce bitsin de artık işimize gücümüze bakalım. Şu anda da dikkat ederseniz, Arap ülkelerinin temsilcilerinin konuşmalarına bakarsanız aslında Filistin sorununun gerçekten çözülmesini istemiyorlar. Yani asıl istedikleri şu; hiç olmazsa Filistinlilerin "bizim de devletimiz oldu" demelerini sağlayacak bir durum oluşsa... Hiç kuşkunuz olmasın ki, -özellikle Körfez ülkelerinden ve şu anki Mısır'dan bahsediyorum- gerçekten Filistin'de hakiki manada bir çözüm istediklerinden çok emin değilim, çünkü Filistin'de gerçekten, hakiki manada bir devlet olsa, seçimlerin olduğunu düşünelim... Filistin halkı son derece siyasi bilinci gelişmiş bir halktır, çok eğitilmiş bir halktır, bütün o çevrelerdeki anti-demokratik, zalimane rejimlerin garabeti bir kez daha ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla bunu da istemediklerini söylememiz lazım. Bu anlamda maalesef bu tez çok doğru görünmüyor. Dolayısıyla açıkçası çözümün iki adresi olduğunu düşünüyorum: Bir tanesi Güvenlik Konseyi'nin İsrail'e karşı çok kapsamlı yaptırım kararı alması -ve aslında bana göre ambargo kararı alan bir Güvenlik Konseyi İsrail'e kar-

şı askeri operasyon yapabilir. “Askeri zorlama tedbirleri” dediğimiz bir kavram bu, yani İsrail’e karşı savaş kararı almaktır. Bu birinci seçenektir ama Güvenlik Konseyi’nin bunu yapma olasılığının olduğunu düşünmek biraz zor, çok makul görünmüyor bu seçenek doğrusu, ikinci seçenek de Filistin halkıyla bütün İslam Dünyası’nın birlikte İsrail’e karşı askeri mücadele içine girmesidir. Bence asıl çözüm de burasıdır.

Erdoğan : *Bora Bey, Filistin tarafı için ve İsrail tarafı için barış ne ifade ediyor ve mesela iki devletli yapı, burada bir yol alındı sonuçta, barış için veya orada Filistinlilerin lehine sükûnetin sağlanabilmesi için çözüm olabilir mi?*

Bayraktar: Şimdi tabii bu konudaki tarafların birbiriyle ne kadar ayrı düştüğünü şuradan da anlayabiliriz, biliyorsunuz 91-2000 arası, 2001 Ocak’ına kadar süren barış görüşmelerinde, 10 yıl boyunca İsrail tarafı hiçbir zaman iki devletli çözümü ortaya koymamıştır. Bu sürecin en önemli destekçisi olan, barışın sponsoru olarak bilinen Amerikan yönetiminde ilk defa iki devletli çözüm seçeneğini telaffuz eden kişi, Amerikan Başkanı olan Bill Clinton değil, 2002’de George Bush’tur. Şu anda, Likud hala bunda ayak sürüyor. Yani uluslararası anlamda genel bir kabul var, Filistin tarafı da bunu kabul ediyor. 1988’de tek taraflı bağımsızlık ilanı sırasında Cezayir’de Filistinliler iki devletli çözümü kabul ettiler ama İsrail tarafında bunun karşılığı olmadı.

Erdoğan : *Hamas da kabul ediyor mu?*

Bayraktar : Hayır. Hamas üstü kapalı olarak İsrail realitesini kabul ediyor ama İsrail’i tanımış değil. Ama 67 sınırlarında fiilen bir durumun devam edebileceğini söylüyor. Aslında örtülü olarak buna yeşil ışık yakıyor fakat iki devletli çözümün şu anda koşulları mevcut değil. Çünkü Filistin toprakları tamamen işgal altında... Az önce de söyledim gibi aşağı yukarı 450-500 bin civarında Yahudi yerleşimci Filistin topraklarında çeşitli yerleşim yerlerinde yaşıyorlar. Filistin’in şehirleri fiilen kuşatılmış durumda; bir şehirden diğerine gitmek için en az iki defa İsrail kontrol noktasından geçiyorsunuz. Çıkarken ve diğer tarafa girerken...

Filistin’de gerçekten, hakiki manada bir devlet olsa, seçimlerin olduğunu düşünelim... Filistin halkı son derece siyasi bilinci gelişmiş bir halktır, çok eğitilmiş bir halktır, bütün o çevrelerdeki anti-demokratik, zalimane rejimlerin garabeti bir kez daha ortaya çıkacaktır.

Dolayısıyla haritaya baktığımızda Filistinlilerin egemenlik düşlediği topraklar, bir leoparın kürkü gibi böyle küçük küçük egemenlik alanları, birbirinden kopuk... Dolayısıyla bir Filistin Devleti şu anda söz konusu değil ama Filistin tarafının çözüm teklifi bu: 67 sınırlarında, Batı Şeria ve Gazze'yi birleştirecek bir yol olacak şekilde başkenti Doğu Kudüs olan bir Filistin Devleti'ne evet diyorlar. Fakat İsrail'in çözümü bu değil, İsrail'in çözümü açıklanmış da değil. Fakat şu an görünen tablo ayrımcı bir rejim tarafından Filistin'in teslim olması, ikinci sınıf vatandaş durumunda kalmaları ve bu şekilde İsrail'in egemenliğini kabul edip

İsrail İngiltere, Fransa, Almanya Filistin'i tanıdı diye buralardan çekilecek değil ama çok da büyük bir baskı altına girecektir. Bundan dolayı daha sert yöntemler de uygulayabilir.

ağızlarını kapatıp oturmaları isteniyor. Çünkü 1,5 milyon Gazze'de olmak üzere 5 milyona yakın Filistinli var. İsrail'in içerisinde 1,5 milyona yakın İsrail vatandaşı olan Filistinli var. Dolayısıyla böyle bir nüfusu İsrail yok edemeyeceğine göre, bunlarla birlikte yaşamak zorunda. Bunu da İsrail'in egemenliğinde devam ettirmek istiyorlar. Şu anki ortaya koydukları önemli savlardan bir tanesi Filistinlilerin İsrail'i bir Yahudi Devleti olarak kabul etmeleri... Bu şu anlama geliyor, dışarıdaki milyonlarca Filistinlinin geri dönüş hakkından vazgeçmeleri. Çünkü bunlar geri gelirse buradaki demografik yapı İsrail'in aleyhine değişecek. Dolayısıyla çoğunluk

Filistinli olacak ve İsrail'in Yahudi kimliği ortadan kalkacak.

Erdoğan : Filistin'in barış çözümünde mültecilerin geri dönmesi var mı?

Bayraktar : Tabii ki. Yani bu vazgeçilmez şeylerden bir tanesi. Şimdi İsrail-Filistin sorunu deyince biz 4 tane ana konudan bahsediyoruz. Bir tanesi sınırlar; en kolay çözülebilecek olan mesele bu. İkincisi Yahudi yerleşim yerlerinin sökülmesi... 500 bin kişinin buralardan çıkması çok zor. 2005 yılında Gazze'de 21 Yahudi yerleşim yerinden 8500 tane Yahudi çıkarıldı, bu büyük bir kırılmaya yol açtı, İsrail toplumu birbirine girdi. İsrail'de o dönemin başbakanı Ariel Şaron kendi tabanı olan sağdan ihanetle suçlandı. Yeni parti kurmak zorunda kaldı ve hani siyaset sağa kaydığını diyoruz ya o dönemde bu kayma gerçekleşti. Şimdi bunu 500 bin kişiye ve Batı Şeria'ya uygulamak mümkün değil, bu önemli bir sorun. 3. Sorun mültecilerin geri dönüş hakkı, bu Filistinliler için vazgeçilemez bir hak ve Birleşmiş Milletler genel kurulunun 194 sayılı kararı uyarınca aslında bu hakka da sahipler.

Erdoğan : Filistinliere özel bir karar mı, genel olarak mültecilerle mi ilgili bu karar?

Bayraktar : Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkı olduğu, geri dönmeyecek olan kişilere de tazminat verilmesi gerektiğini kabul eden bir genel kurul kararı Birleşmiş Milletler'de. Diğer konu da Kudüs'ün statüsü, yani bizim nihai statü ya da barış dediğimizde bu 4 konunun çözülmüş olması gerekiyor. Bunların şu anda çözülemeyeceğini görüyoruz. Dolayısıyla İsrail'in şu anki çözümü, barış değil ama tek taraflı olarak kendi güvenliğini mümkün mertebe artıracığı, İsrail ve Filistin toplumlarının, yani Yahudi ve Arap toplumunun tamamen ayrışması üzerine kurulu. Bunu da fiilen duvarla, Filistinlileri mümkün mertebe kontrol altında tutarak, kendi şehirlerinde kuşatma altında yaşamaya zorlayarak yapıyor. Kendi güvenliğini artırmak için de yılda bir, 2 yılda bir Gazze'ye ciddi operasyonlar düzenleyen bir yapıdan söz ediyoruz. Füze kalkanı, Gazze'nin kuşatılması, ambargo altında kalması... böyle bir çözüm var kafasında İsrail'in ama bu tabii ki sürdürülebilir bir çözüm değil. Yazın da gördük. Yani İsrail'in uyguladığı bu operasyonlar, bu adımlar, cinayet. 2000 küsur sivil öldü, çoğu çocuk. Bunun hiçbir şekilde açıklanabilir bir tarafı kalmadı. O yüzden de Batı'da biraz hava değişti. Filistin'in buna karşı alternatifi tek taraflı olarak tanınmayı güçlendirmek. Evet, işgal altında ama esir de olsa bir devlet kurulması ki bunun üzerinden daha ileriki yıllarda bir hukuki mücadele ortaya konulabilir. Dünyadaki dengeler değişebilir, şu anda Amerika'nın süper güç olduğu ve İsrail'in tamamen arkasında durduğu bir yapı var. Bu değişebilir. On yıllar sonra belki... O döneme yönelik çalışmalar yapılabilir ama şu anki mevcut koşullarda Ortadoğu birinci çıkar sahası. Amerika yönetiminin Suudi Arabistan üzerinden yürüttüğü bir Ortadoğu politikası var. Bundan vazgeçemeyeceğine göre maalesef bu durum devam edecek. Yani çözümsüzlük öngörüyorum ben önümüzdeki dönemde.

Erdoğan : Batı Devletlerinin yakın dönemde Filistin'i tanıma ihtimali var mı?

Bayraktar : Bu olabilir. Bunun ilk işaretlerini görüyoruz. Ama bu sahadaki durumu çok değiştirmeyecektir. Yani İsrail İngiltere, Fransa, Almanya Filistin'i tanıdı diye buralardan çekilecek değil ama çok da büyük bir baskı altına girecektir. Bundan dolayı daha sert yöntemler de uygulayabilir. Ayrılmacı, ayrımcı, apartheid bir rejim olduğu ortada. Ben de müzakereyle çözüm olacağını düşünmüyorum. Bir çatışma yaşanabilir ama şu anki koşullar güç dengeleri açısından

İsrail'in lehine. O yüzden de çözümsüzlük ve Filistinlilerin sıkıntılarının bir müddet daha devam edeceğini düşünüyorum.

Erdoğan : *Eldar Bey Yahudiler için Kudüs'ü konuştuk. Hristiyanlar için ve Müslümanlar için Kudüs ne ifade eder?*

Hasanov : Müslümanlarla başlayalım. Müslümanlar için Kudüs ilk kiblemizdir bizim, malum, ve sonradan Hz. Peygamber'in miraca giderken uğradığı bir durak yeri olarak kabul edilir. Bundan daha öte Haceri Muallak dediğimiz taş vardır. Hani demin bahsetti Bora Bey. Bu da yine Kudüs'te yer almaktadır. Yine ziyaret yerleriyle ilgili bir hadis vardır: "Kabe ziyaret edilir, Hz. Peygamber'in şehri Medine ziyaret edilir ve Kudüs ziyaret edilir" diyor. Bunlar, Müslümanlar için Kudüs'ün vazgeçilmezliğini ortaya koymaktadır.

Erdoğan : *Evet, daha az konuştuğumuz bir konu olarak Hristiyanlar için Kudüs?*

Hasanov : Hristiyanlar için de Hz. İsa'nın Kudüs'te bulunmasından dolayı yine önemlidir. Hz. İsa'nın Hristiyanlar açısından Kudüs'te çarmıha gerilmesi olayı mevcuttur. Hz. İsa normalde Kudüs'te doğmuş birisi değildir fakat sonra tebliğ etmek amacıyla Kudüs'e, o zamanlar mevcut olan mabede geldiğinde artık yerleşik Yahudi düzeninin bu dini bir anlamda ticarete dönüştüren din adamlarının düzenini bozduğu için yargılanıyor ve ölüm cezasına çarptırılıyor fakat o dönemde Yahudiler, Yahudi mahkemesi olan San Hedvin kendi başına ölüm cezasını uygulamayacağı için bunu bir üst yetkili merciye, Roma'ya durumu sunarak ondan izin alıyor. Ve aradaki git-gelleri göz ardı edersek, nihai olarak Hz. İsa hakkında idam cezası çıkıyor ve bu Hristiyanlar ve Yahudiler açısından bu ceza uygulanıyor. Ve Hz. İsa gömülüyor ve ölümünün 3. Gününde dirilip göğe çekiliyor. Böyle kabul edilir. Bizim İslami anlayışa göre böyle değildir. Çünkü Kuran ayetine göre orada çarmıha gerilen kişi Hz. İsa değildir, Kuran'da bu, O'nu katletmediler, O'nu çarmıha germediler diye açık bir şekilde belirtilmektedir. Hristiyanlar açısından Mescidi Aksa'dan baktığımızda Hristiyanlar açısından Zeytin Dağı'nda Hz. İsa'nın çarmıha gerilme yeri çok yakın bir şekilde gözükmektedir. Ayrıca Ermenilere göre de Hz. İsa'nın çarmıha çekilmek için gerilmek için götürülürken uğradığı mekanlar var, ki bunlar Hristiyanlar için hac mekanı kabul ediliyor. Yani Hristiyanlıkta hac ibadeti normalde yoktur dini açıdan baktığımızda. Dördüncü yüzyıldan itibaren Hristiyanlıkta hac ibadeti ortaya çıkıyor. Bu da nasıl ortaya çıkıyor, imparatorun annesinin

gelerek Hz. İsa'nın çarmıha gerilmek için götürüldüğü yolları yürümesiyle böyle bir tecrübe yaşıyor ve hac ibadeti bundan sonra başlıyor Hristiyanlıkta. Ve bu bağlamda hac mekanı Mescidi Aksa'nın da bulunduğu, David şehri dediğimiz yerin içerisinde. Ve yine Kıyamet Kilisesi var. Zaman zaman farklı mezhepten olan din adamlarının birbirlerinden eşya çalmasıyla gündeme geliyor. Birbirlerine çok feci bir şekilde hani dayak atarlar, bu Youtube'da da bulunabilir, özellikle Hristiyan bayramları döneminde birbirlerinin eşyalarını çalarak...

Aral : Farklı mezheplerden değil mi onlar?

Hasanov : Evet. Bu mekanlar, David şehri içerisinde, ki Mescidi Aksa da, ağlama duvarı da buranın içerisinde. Ve Katolikler için yine David Şehri'nin sınırının dışında kalan fakat Green Line, 67 sınırı dediğimiz o yolun tam üzerinde yer alan Vatikan'ın temsilciliği var. Çok muhteşem bir binadır. Hristiyanlar Kudüs'te biz de varız diyorlar ve söylediğim gibi dini gerekçeleri de bu bağlamda mevcuttur. Diğer taraftan aslında Hristiyanlar Yahudileri çok da sevmezler. Çünkü Yahudiler Hristiyanlar için Tanrı'nın katilidir. Hz. İsa'yı katledenler Yahudilerdir. Bu bağlamda bunun teolojik bir gerekçesi vardır. Ayrıca Yahudiler Müslümanlar arasında buldukları konumlarda daha aktif olmuşlar; meslek alanında, ekonomi alanında daha sivrilmişler ve bundan dolayı Yahudilerin Hristiyanlar tarafından sevilmemesinin sosyolojik ve ekonomik bir boyutu da vardır. Hem teolojik nedenlerden dolayı hem diğer sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı Hristiyanlar ve Yahudiler arasında bir çekişme bir sürtüşme vardır. Ki Ortaçağ'da Hristiyan dünyasında mezalimler yaşandı. Eğer bugün biz Türkiye'deki Yahudi topluluğundan bahsediyorsak bu bağlamda 1492 yılında İspanya'dan, Portekiz'den kovulan Yahudileri unutmamız lazım. Hristiyanlar Yahudilere yönelik dışlamacı faaliyetlerde bulunmuşlar. Kudüs'ü ellerinden vermeme ayrı bir konu... Toronto Üniversitesi'nde bir profesör seminer verirken herhangi bir ayrımcı söyleme değinirse, çok kötü bir karşılık bulur. Fakat dini hukuk dersinde bulunduğumda Toronto Üniversitesi'nde hoca Halaka, Yahudi şeriatı ve Şeria, İslam şeriatını çöl hukuku olarak niteledi. Böyle aşağılayıcı bir şekilde ve bunun karşısında Hristiyan medeniyetini Helen medeniyeti gibi yüksek bir medeniyetin temsilcileri, devamcıları olarak niteleyince bana çok garip gelmişti. Biz bunu Türkiye'de yapamayız üniversitede. Çünkü çok tepki gelir. Benim kişisel gözlemlerim bağlamında ve tarihten gördüğümüz kadarıyla da, Ortadoğu'da bir Yahudi Devleti'nin

varlığı aslında Müslüman Arap birliğini bozmak içindir. Orada bir uğrak yerimiz olsun, bizim için güvenli bir bölge olsun şeklinde yine Hristiyan bir proje olarak Ortadoğu'da bir İsrail Devleti kurulmuştur diye düşünüyorum. Demin sordunuz, bu olgu aslında birleştirmeyi doğurması gerekmiyor mu diye... İşin garip tarafı Arap düşmanlığı ve Filistin konusu, Kudüs konusu, Yahudileri birleştiriyor. Arap düşmanlığı, tehlikesi karşısında İsrail'deki farklı kesimler aralarındaki problemleri, sürtüşme noktalarını bir tarafa bırakarak yekvücut olabiliyorlar ve tek düşmana karşı birleşebiliyorlar. Fakat biz bunu Arap ülkelerinde göremiyoruz, Müslümanlar arasında pek de göremiyoruz. Yani Filistin'in, Kudüs'ün aslında Yahudileri birleştirici yönü vardır, Müslümanları birleştirici yönünü görmüyoruz. Hristiyanların buradaki rolü de, eğer bir cümleyle ifade edersek, Ortadoğu'daki Müslüman varlığını dengelemek amacıyla kurdukları bir devlet olmasıdır.

Erdoğan : İsrail'in bir Yahudi projesi olmasından daha çok Hristiyan Devletlerin Ortadoğu'daki bir projesi olduğu tespiti gerçekten ilginç bir tespitti. Ve aynı zamanda Berdal Hocamın söylediği Müslümanlar söz konusu olunca Hristiyanların ve Yahudilerin birleşiyor oluşu da bizim ufukumuzu açan bir tespit. Bora Hocamın söylediği, orada Filistinlilerin, Ermeni olsun, Hristiyan olsun, Müslüman olsun, dünyadaki diğer Müslümanları, Ermenileri, Hristiyanları temsilen direniyor oluşu da farklı bir boyutu gösteriyor bize. Niçin onları desteklememiz ve yanlarında olmamız gerektiğini de bir şekilde işaret ediyor. Her toplantımızı bir temenniyle bitiriyoruz... Daha önce de İslam Dünyası'nın diğer sorunlu alanlarını ele almıştık: Keşmir, Moro, Kırım gibi. Filistin gerçekten İslam Dünyası'nın belki bir yüzyıldır sorunlu alanlarından birisi ve İngiltere işgalinin bize miras bıraktığı sorunlardan birisi ve gittikçe de büyüyen bir sorun alanı haline geldi. Yine bu toplantımızı da temenniyle bitirelim. Çözüm önerisi olarak gösterilen, gerek Birleşmiş Milletler'in İsrail'e yönelik ambargo uygulaması talebi, gerek İslam Devletleri'nin Filistin konusunda bir araya gelebilmeleri talebi temennilerimiz olsun ve bu temennilerle de toplantımızı sonlandıralım. Ben salonda bulunan dinleyicilerimize, bilgisayarları başında bizi izleyen dinleyicilerimize tek tek teşekkür ediyorum. Ve ayrıca özellikle konuklarımıza çok teşekkür ediyorum. Bir daha ki yuvarlak masa toplantımızda görüşmek dileğiyle inşallah.

Prof. Dr. Berdal Aral

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden 1985 yılında mezun oldu. Ardından, yüksek lisansını “Freedom of Movement for Workers between Turkey and the EEC” (Türkiye ile AET arasında İşçilerin Serbest Dolaşımı) başlıklı tez çalışmasıyla 1990 yılında Kent Üniversitesinde (İngiltere) tamamlamıştır. 1994 yılında “Turkey and International Society from a Critical Legal Perspective” (Eleştirel Hukuk Açısından Türkiye ve Uluslararası Toplum) başlıklı çalışmasıyla Glasgow Üniversitesinde (İskoçya) doktorasını tamamlayan Prof. Dr. Berdal Aral’ın, hem verdiği dersler, hem de yaptığı çalışmalar özellikle uluslararası hukuk ve insan hakları alanında yoğunlaşmıştır. Kendisinin Türkçe olarak kaleme aldığı iki kitap çalışması vardır: “Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı” (1999) ve “Üçüncü Kuşak İnsan Hakları Olarak Kolektif Haklar” (2010). Ayrıca, Türkçe ve İngilizce olarak hem yukarıda sözü edilen konularda, hem de Türkiye’nin dış politikası alanında yayınlanmış makaleleri vardır. Halen İstanbul Şehir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Dr. Bora Bayraktar

Türk dış politikası ve Ortadoğu sorunları üzerine uzmanlaşmış bir gazeteci ve akademisyendir. Doktora derecesini Marmara üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden, çatışma çözümleri analizi yaptığı İsrail-Filistin Barış Süreci ile ilgili çalışmasıyla almıştır. Türkiye’de yayınlanan Oslo Barış Süreci, Küre Yayınları (2013), Hamas, Karakutu Yayınları (2007) ve A’RAF Oslo Barışı’ndan El Aksa İntifadası’na Ortadoğu, Aykırı yayınları, (2003) kitaplarının yazarıdır. Halen Avrupa Birliği ile ilişkili, 11 dilde yayın yapan uluslararası haber kanalı Euronews’un İstanbul temsilciliğini yürütmektedir.

Yrd. Doç. Dr. Eldar Hasanov

2005 yılında Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden onursal diploma ile mezun oldu. Yüksek Lisans eğitimini 2007 yılında, Doktora eğitimini 2012 yılında Marmara Üniversitesi’nde tamamladı. 2009-2010 yıllarında tez araştırmaları için Kanada’da Toronto Üniversitesi’nde bulundu. 2011 yılında İsrail’de Hayfa Üniversitesi’nde İbranice eğitimini tamamladı. Hasanov Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde çalışmakta, lisans düzeyinde Dinler Tarihi, Yaşayan Dünya Dinleri, Farsça derslerinin yanı sıra lisansüstü düzeyde Müslüman Yahudi İlişkileri, Yahudi İnanç Esasları, Yahudilikte Çağdaş Akımlar, Yahudi Hukukuna Giriş, Tarih Boyunca Şiilik gibi dersler vermektedir.

> DÜBAM DUNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

İSRAİL'İN KUDÜS STRATEJİSİ

Moderatör: Aynur ERDOĞAN

> 2014 ARALIK
DÜNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net/dubam

